

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

”Helppoa kulkea”

Esteettömyyttä kartoittamassa Keminmaassa

VASPA- Vammaispalvelujen kehittäminen Länsi-Pohjassa

Susanna Metso
Riina Pauna

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Vammaistyö ja kuntoutus
Sosionomi (AMK)

KEMI 2011

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO	5
2. OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	8
3. PROSESSIN KUVAUS	10
4. ESTEETTÖMYYS	12
4.1. Liikuntavammaisuus ja liikuntarajoite liikkumista vaikeuttavina tekijöinä.....	13
4.2. Näkövammaisuus esteellisyyttä lisäävänä ominaisuutena	15
4.3. Kuulovammaisuus esteellisyyttä lisäävänä ominaisuutena	16
5. KOHTI ESTEETÖNTÄ YHTEISKUNTAA.....	18
6. RAKENNETTU YMPÄRISTÖ.....	21
6.1. Rakennetun ympäristön lähtökohtia	22
6.2. Autopaikat ja sisäänpääsy	23
6.3. Pintamateriaalit ja valaistus	27
6.4. Sisätilojen esteettömyys	29
7. PROSESSIN ETENEMINEN	33
8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	37
LÄHTEET	40
LIITTEET	
LIITE 1: "Opas esteettömään liikkumiseen Keminmaassa" -opas	
LIITE 2: Esteettömyyskartoitusslomake	43
LIITE 3: Lupa käyttää valokuvia opinnäytetyössämme	46
LIITE 4: Oppaan kansikuvan käyttöluja	47

TIIVISTELMÄ

Tekijät: Susanna Metso & Riina Pauna
Työn nimi: ”Helppoa kulkea” Esteettömyyttä kartoittamassa Keminmaassa
Sivuja (+liitteitä): 41 (+4 liitettä)
Opinnäytetyön kuvaus: Opinnäytetyömme koostuu kahdesta osasta: ”Opas esteettömään liikkumiseen Keminmaassa” – oppaasta, joka muodostaa työn toiminnallisen osuuden ja opinnäytetyöraportista, joka sisältää opinnäytetyöprosessin kuvauksen, arvioinnin ja teoreettisen osuuden. Tavoitteena oli päivittää 1990-luvun lopulla tehty Esteetön liikkuminen – esteetön elämä kartoitus. Kohderyhmänä olivat apuvälineitä käyttävät vammaiset sekä vanhukset ja lapsiperheet.
Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: Opinnäytetyömme teoreettinen osuus koostuu esteettömyyden ja rakennetun ympäristön teoreettisesta esittelystä, sekä esteettömyysajattelun edistämiskeinoista. Esteetön ympäristö takaa kaikille mahdollisuuden itsenäiseen ja tasavertaiseen elämään yhteiskunnassamme. Laissa määritellyt rakennusohjeet määrittävät millainen esteettömän rakennetun ympäristön tulee olla. Prosessin eteneminen sisältää kuvauksen työmme eri vaiheista, joita olivat esteettömyyskartoituksen ja oppaan työstäminen.
Metodologinen esittely: Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka teoreettismetodologisena viitekehyksenä sovelamme toimintatutkimuksen periaatteita. Esteettömyyskartoitus toteutettiin kevästä 2010 kesään 2011 ja aineisto kerättiin kartoituslomakkeen avulla. Käytämme oppaassa kartoitustulosten esille tuomisessa nykyaikaisia standardisoituja kuvasymboleja. Lisäksi jokaisesta kohteesta on kirjattu yhteystiedot.
Keskeiset tutkimustulokset: Esteettömyyskartoituksen tuloksina totesimme, että Keminmaassa ongelmakohtiksi nousivat liikuntaesteisten parkkipaikkojen vähyyys, hankaluudet portaiden, kynnysten sekä epäkäytännöllisten tai puuttuvien luiskien osalta. Lisäksi sisääntuloissa ahtaat tilat tuottavat ongelmia. Kartoituksemme tuloksena kokosimme ”Opas esteettömään liikkumiseen Keminmaassa” – oppaan, johon on kirjattu Keminmaan alueen rakennetun ympäristön tämän hetkinen tilanne.
Johtopäätökset: Esteettömyyskartoituksen pohjalta esiin tulleisiin ongelmakohtiin puuttamalla pyritään luomaan esteettömämpi ympäristö. Toimipisteiden lisäksi kartoitus olisi hyvä laajentaa koskemaan myös katuja ja puistoja, joka lisäisi itsenäisen toiminnan mahdollisuuksia kokonaisvaltaisemmaksi. Olisi tärkeää että liikkeenharjoittaja tai kiinteistönomistaja olisi mukana kartoitusprosessissa, jotta tieto ongelmakohtista välittyisi suoraan asianomaiselle ja näin asioihin voitaisiin puuttua nopeammin. Lisäksi apuvälineitä käyttävä henkilö olisi hyväksi olla mukana kartoituksessa ongelmakohtien havainnollistamisen tueksi.
Asiasanat: esteettömyys, esteettömyyskartoitus, esteettömyysajattelu, opas, rakennettu ympäristö

ABSTRACT

Authors: Susanna Metso & Riina Pauna

Title: “Easy access” Mapping barrier-free mobility in Keminmaa

Pages (+appendixes): 42 (+4 appendixes)

Thesis description: Our Bachelor’s thesis comprises two different parts: “Guide for barrier-free mobility in Keminmaa” -guide, which is the functional part of the work, and the thesis report, which includes a report of the research process, assessment and theoretical part. The target was to update the Barrier-free mobility – Barrier-free life mapping, which was made in the end of the 1990’s. The subject group consisted of the disabled using aids, the elderly and families with children.

Theoretical summary: The theoretical part of our Bachelor’s thesis includes a theoretical presentation of accessibility and the environment, and promotion of barrier-free thinking- the comprehensive consideration of equal ability to access. A barrier-free environment ensures everyone the opportunity to live independently in an equal society. The law sets the construction guidelines to determine what a barrier-free built environment should be like. The progress of the process includes a description of the different stages of our work, which were the accessibility survey and processing of the guide.

Methodological summary: Our thesis is functional and applies the principles of action research as theoretical-methodological framework. The accessibility mapping was carried out from spring 2010 to summer 2011 and the survey data was collected by using a form. We use modern standardized symbols in the guide. In addition, accurate contact information of each target has been registered.

Main results: The accessibility mapping results, show that the biggest problems in Keminmaa were the shortage of parking places, difficulties in the stairs, thresholds, as well as impractical or missing ramps. In addition, confined spaces in entrances cause problems. The outcome of the survey is presented in the “Guide for free moving in Keminmaa” – a guide, where the present state of the built environment in Keminmaa has been recorded.

Conclusions: The aim of tackling the problems raised in the accessibility mapping is to create a clear, unimpeded environment. In addition, the mapping should be expanded to include the streets and parks. This would increase the opportunities for more comprehensive independent activities. It would be important that the entrepreneur or the owner of the property would be involved in the process of mapping, so that information about problems would be conveyed directly to the person, and so things could be addressed more quickly. In addition, a person using the aids would be beneficial to be involved in mapping the problem areas to support visualization.

Key words: Accessibility, accessibility mapping, barrier-free thinking, guide, built environment

1. JOHDANTO

Opinnäytetyömme lähtökohtana on vuoden 2010 alussa Keminmaan kunnan vammaisneuvostolta saamamme pyyntö toteuttaa Keminmaassa esteettömyyskartoitus. He halusivat meidän päivittävän 1990-luvun lopulla tehdyn Esteetön liikkuminen - esteetön elämä -kartoituksen. Aloitimme työstämisen keväällä 2010 koko vuosikurssimme vammaistyöhön ja kuntoutukseen suuntaavan sosionomiopiskelijaryhmän kanssa. Vammaisneuvoston toiveena oli toteuttaa Keminmaassa esteettömyyskartoitustyö ja koota aineisto opinnäytetyöksi. Siitä heräsi mielenkiinto aiheeseen ja tuntui luontevalta jatkaa aloitettua esteettömyyskartoitusta opinnäytetyöksi. Esteettömyys on ajankohtainen aihe, joka puhuttelee monia väestöryhmiä, kuten vammaisia ja vanhusväestöä sekä suunnittelijoita, rakentajia ja palvelujentuottajia. Tulevina vammaistyöhön ja kuntoutukseen suuntaavina sosionomeina esteettömyys tulee olemaan läsnä jokapäiväisessä työssämme, ja koemme aiheen hallitsemisen antavan lisää varmuutta ammatilliseen osaamiseemme. Vammaisten henkilöiden täysivaltainen osallisuus yhteiskunnassamme tulee vaatimaan muutoksiin johtavia toimenpiteitä, jotka parantavat vammaisten osallisuutta ja selviytymistä mahdollisimman itsenäisesti yhteiskunnassa. Opinnäytetyömme myötä haluamme antaa oman panoksemme näiden muutosten aikaansaamiseksi.

Opinnäytetyömme tulee olemaan kaksiosainen. Esteettömyyskartoituksen pohjalta koamme Keminmaan kunnan vammaisneuvostolle aineiston sähköistä opasta varten, joka tulee olemaan työn toiminnallinen osa. Toinen osa on opinnäytetyöraportti, joka sisältää teoreettisen osion sekä opinnäytetyöprosessin kuvauksen ja arvioinnin. Opinnäytetyömme teoriaosuudessa perehdymme esteettömyyteen, liikkumista rajoittaviin vammoihin sekä toimintakyvyn rajoitteisiin. Lisäksi perehdymme rakennetun ympäristön suosituksiin ja määräyksiin. Kartoituksessa otamme huomioon pääasiassa liikuntavammaisten näkökulman, mutta huomioimme esteettömyyttä myös näkö- ja kuulovammaisten osalta. Esteetön toimiminen hyödyttää vammaisten lisäksi myös muuta väestöä, esimerkiksi vanhuksia ja lapsiperheitä.

Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena on vammaisten kansalaisten tasa-arvon edistäminen fyysisen sekä asenteellisen ympäristön esteettömyyden osalta. Kaikilla kuntalaisilla

tulee olla esteetön pääsy eri palveluiden äärelle niin, ettei rakennettu ympäristö tai palvelupisteiden ja palveluorganisaatioiden henkilöstön asenteet sekä ennakkoluulot tuota esteitä. Oppaan tarkoituksena on toimia tiedonlähteenä Keminmaan kunnan alueen palvelujen ja niiden parantamisen mahdollisuuksista. Opinnäytetyömme sekä laatimamme esteettömyyskartoitussopas pyrkivät viitoittamaan esteettömyyttä parantavien toimenpiteiden suunnittelua ja toteuttamista. Toivommekin, että tekemämme kartoituksen pohjalta eri toimipisteet ottaisivat huomioon oppaassa esille nostamamme ongelmakohdat parannusehdotuksina.

Keminmaan kunnan visiossa todetaan, että Keminmaa on ihmisten hyvinvoinnin, viihtyisän ja turvallisen ympäristön, vireiden elinkeinojen ja yhteistyön kunta. Näin ollen opinnäytetyömmekin pyrkii toteuttamaan visiota osoittaen viihtyisän ja turvallisen ympäristön merkityksen. Hyvä, toimiva arki pitää sisällään monenlaisia asioita, joista yhtenä keskeisimmistä on palvelujen esteetön saavutettavuus. Keminmaan kunnanhallituksen asettaman yhteistyöelimen, vammaisneuvoston tehtävänä on edistää vammaisten osallistumista, tasa-arvoisuutta ja integroitumista yhteiskuntaan. Vammaisneuvosto tekee aloitteita ja antaa lausuntoja vammaisia koskevissa asioissa.

Esteettömyyskartointus on osa VASPA- Vammaispalveluiden kehittäminen Länsi-Pohjassa -hanketta. VASPA- hanke on Länsi-Pohjan alueen seudullinen hanke, jonka vastuutahona toimii Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulu. Yhteistyötoimijoina hankkeessa ovat vammaispalveluja ja kehitysvammahuoltoa järjestävät ja toteuttavat julkishallinnon organisaatiot, yksityiset palveluntuottajat sekä sosiaali- ja terveystyöjärjestöt. Hankkeen kehittämistyö keskittyy ja kohdistuu vammaispalvelujen rakenteiden uudistamiseen ja yhtenäisten käytäntöjen muodostamiseen. Asiakastarpeiden mukaisesti toteutettavat palvelut ja tukimuodot toteutetaan tarkoituksenmukaisina taloudellisuus huomioon ottaen, jolloin ne tukevat vammaisen henkilön hyvää elämää, osallisuutta ja itsenäistä selviytymistä omien taitojen ja kykyjen puitteissa. VASPA- hanke liittyy Manner- Suomen ESR-ohjelmaan (Euroopan Sosiaalirahaston ohjelma) ja Pohjois-Suomen suuralueosioon. Hanke kestää vuodesta 2010 vuoteen 2012.

Haluamme kiittää esteettömyyskartoituksessa mukana ollutta opiskelijaryhmää, Kempeleen kunnan vammaisneuvostoa, VASPA- hanketta sekä kaikkia toimipisteitä positiivisesta suhtautumisesta opinnäytetyöhömmme.

2. OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Tavoitteenamme on tehdä vammaisneuvoston pyynnöstä esteettömyyskartoitus ja laatia sen pohjalta aineisto sähköistä opasta varten. Lisäksi haluamme edistää kansalaisten sekä palveluntuottajien ja päätöksentekijöiden tietoisuutta esteettömän rakentamisen ja liikkumisen merkityksestä. Esteetön liikkuminen tulee meille jokaiselle jossakin elämän vaiheessa ajankohtaiseksi, sillä esimerkiksi ikääntymistä ja siihen liittyviä muutoksia toimintakyvyssä emme pysty välttämään. Pelkästään tämän opinnäytetyön ansiosta ei kuitenkaan saada aikaan mittavia muutoksia esteettömän rakentamisen hyväksi, mutta tämän ansiosta voidaan saada ihmiset pohtimaan esteettömyysajattelun eri näkökulmia monipuolisemmin. Jos saamme ihmisten ajatukset esteettömyydestä kohtaamaan, se luo pohjaa näkyville muutoksille esimerkiksi esteettömän rakentamisen osalta.

Opinnäytetyömme on luonteeltaan toiminnallinen opinnäytetyö, jonka teoreettismetodologisena viitekehyksenä sovellamme toimintatutkimuksen käytäntöjä. Toiminnallinen opinnäytetyömme tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista ja opastamista. Toteutustapanamme on laatia kohderyhmälle soveltuva opas, joka palvelisi niin Keminmaan kunnan asukkaita kuin vierailijoitakin. Tavoittelemme opinnäytetyöstämme käytännönläheistä, työelämälähtöistä, sekä tutkimuksellisella asenteella toteutettua ja riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittavaa työtä. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 9-10.)

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen tulee pohjautua ammattiteorian tuntemukselle, ja näin ollen raportin tulee sisältää teoreettinen viitekehysosuus. Toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen edellyttää meiltä tutkivaa ja kehittävää työtettä, vaikkakin tutkimus on pääasiassa selvityksen tekemistä. Tutkiva ote näkyy työssämme teoreettisen lähestymistavan perusteltuna valintana. Tutkiva työote näkyy myös tekemissämme valinnoissa ja ratkaisuissa, sekä pohtivana ja kriittisenä suhtautumisena omaan tekemiseen ja kirjoittamiseen. (Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö N.D.)

Opinnäytetyömme keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat mitä, miten, mikä ja miksi.

1. Mitä esteettömyys käsitteenä tarkoittaa ja pitää sisällään?
2. Miten esteettömyysajattelua voidaan edistää? Miksi esteettömyys on tärkeää?
3. Mikä merkitys rakennetulla ympäristöllä on esteettömyyteen? Millaisia esteitä kansalaisten toimintaympäristössä palvelujen käyttäjänä on olemassa?

Näiden kysymysten pohjalta lähdemme hankkimaan aineistoa teoriaosuuteen ja kartoittamaan Keminmaan kunnan keskustaajamien palvelupisteiden ja palveluorganisaatioiden esteettömyyttä. Aineistojen hankintakeinoina käytämme tapaamisia ja keskusteluja vammaisneuvoston kanssa sekä kartoitustyötä Keminmaassa. Lisäksi haemme aiheesta tietoa kirjallisuudesta, tutkimusraporteista ja selvityksistä sekä Internet-pohjaisista lähteistä.

3. PROSESSIN KUVAUS

Vammaistyöhön ja kuntoutukseen suuntautunut 8-henkinen sosionomiopiskelijaryhmämme sai Keminmaan kunnan vammaisneuvostolta, sosiaalityöntekijä Seija Mämmilä-Satan toimesta alkukevällä 2010 hankepyynnön toteuttaa Keminmaan kunnan taajama-alueilla esteettömyyskartoitustyö. Vammaisneuvoston toivomuksena oli, että huomioisimme esteettömyyden liikunta-, kuulo- ja näkövammaisen ihmisen näkökulmasta, unohtamatta lapsiperheitä ja vanhusväestöä. Otimme haasteen vastaan innolla, sillä pääsisimme havaitsemaan käytännössä mahdollisen vamman tai sairauden aiheuttamia vaikeuksia toimia arkipäivän askareissa, kuten toimipisteissä asioimisessa. Kartoituksen myötä osaisimme huomioida vammaisten ihmisten tarpeita paremmin, ja tätä myöten ammatillinen osaamisemme vahvistuisi.

Aloimme suunnitella tulevan kartoituksen toteutusta Seija Mämmilä-Satan ja opettajamme Rauni Rädyn kanssa. Saimme myös sulatettavaksi ajatuksen siitä, että kartoitustyöstä olisi mahdollisuus jatkaa yhden-kahden opiskelijan voimin opinnäytetyö. Tapaa-misemme jälkeen laadimme toteutussuunnitelman, johon kuuluu esteettömyyskartoituslomake (Liite 2) sekä kohdeluettelo. Kartoituslomakkeessa kiinnitimme huomiota pysäköintialueisiin, sisäänpääsyihin, opasteisiin, kulkuväyliin, hisseihin, palvelutiskeihin, valaistukseen, wc-tiloihin, lattiamateriaaleihin sekä kuulovammaisten tarvitsemaan induktiosilmukkaan. Testasimme lomakkeen toimivuutta omalla oppilaitoksellamme ja muokkasimme sitä paremmaksi kokemamme parusteella.

Toukokuussa jalkauduimme Keminmaahan kartoittamaan kohteita. Aloitimme kartoittamalla Kunnantalon yhdessä koko ryhmän sekä opettajamme kanssa. Sen jälkeen ja-kaannuimme kahteen ryhmään ja toteutimme kartoitustyötä kevään ja syksyn 2010 ajan. Kartoitettavat paikat sijaitsivat keskustan eli Laurilan sekä Lautiosaaren, Lassilan, Kal-linkankaan ja Jokisuun alueilla. Kartoitimme mahdollisimman paljon virastoja, kauppoja sekä sosiaali- ja terveystalujen toimipaikkoja. Paikat valitsimme sen perusteella, mitkä koimme kuntalaisille tärkeiksi jokapäiväisessä asiointissa. Karsimme keskustan ulkopuolella olevat pienet yritykset pois, sillä resurssimme eivät riittäneet kokonaisvaltaiseen esteettömyyskartoitukseen. Samaa palvelua tarjoavia yrityksiä kunnasta löytyy

monia, kuten parturi-kampaamoja, joten valitsimme pääasiassa keskeisillä paikoilla sijaitsevat. Esteettömyyskartoituksen alussa olimme melko tiiviisti yhteydessä vammaisneuvostoon saadaksemme heiltä kuvan, millainen opas palvelisi heitä parhaiten. Vammaisneuvoston jäsenet kommentoivat laatimaamme kartoituslomaketta ja esittivät toiveita kartoitettavista paikoista. Aika ajoin sekä opettajamme että Vammaisneuvosto kyselivät ryhmältämme löytyiskö halukkaita opinnäytetön tekijöitä. Me, Riina ja Susanna, olimme vähitellen kysytelleet ajatusta, ja päätimme loppukevällä 2010 virallisesti ilmoittautua halukkaiksi.

Syksyllä 2010 olimme saaneet valitsemamme paikat kartoitettua ja oli aika koota tuotokset yhteen. ”Helppoa kulkea” Esteettömyyttä kartoittamassa Keminmaassa – tuotokseen laadimme tekstiosan, jossa kuvasimme hieman esteettömyyskartoituksen toteutusta ja avasimme keskeistä käsitteistöä esteettömyydestä. Lisäksi kokosimme tuotokseen kaikkien kartoituskohteiden tiedot sekä taulukoita eri paikkojen toimivuuksista ja parannustoimenpiteitä vaativista asioista. Luovutimme tuotoksen Vammaisneuvostolle heidän pitämässä kokouksessaan syksyllä 2010. Esteettömyyskartoitustietojen jatkuminen siirtyi opinnäytetyön tekijöiden vastuulle.

4. ESTEETTÖMYYS

Esteettömyyttä voidaan lähestyä sanasta este. Esteitä, kuten kiviä, maaston tasoeroja tai väärin pysäköityjä autoja kohtaamme päivittäin kulkureiteillämme. Näkemistä voi olla estämässä esimerkiksi sumu tai kirkas auringonpaiste, ja kuulemisen esteenä voi olla melu. Kulkureiteillä olevat esteet ovat konkreettisia esteitä. Esteettömyys tarkoittaa konkreettiseen esteen puuttumista eli kulkureitin avoimuutta. Esteettömyys mahdollistaa toiminnan sujumisen ja osallistumisen päämääräsuuntautuneeseen tekemiseen. (Kempainen 2008,11.) Esteettömyydellä pyritään siihen, että yhteiskunnan palvelut, tuotteet ja rakennettu ympäristö suunnitellaan ja järjestetään kaikille sopiviksi niin, että ihmisten erilaiset tarpeet ja mahdolliset toimintarajoitteet huomioidaan. Tarpeiden huomioiminen edellyttää koko yhteiskunnan kattavaa, monipuolista esteettömyysajattelua. (Haarni 2006, 30.)

Esteettömyysajattelu on kokonaisvaltaista erilaisten näkökulmien huomioimista, ja toimiakseen koko yhteiskunnan tulisi omaksua tämä ajattelutapa. Esteettömyys käsittää toiminnan ja yhteiskunnan saavutettavuuden lisäksi myös kommunikaation. Esteettömyyden toteutumiseen vaikuttavat ihmisten asenteet, sekä suhtautuminen vammaisiin henkilöihin ja erilaisuuteen. Suomen perustuslain yhdenvertaisuudesta huolimatta yhdenvertaisuus jää usein käytännössä vajavaiseksi asenteellisten ja suhtautumisongelmien vuoksi. Yhdenvertaisuutta ei aina ymmärretä vammaisen henkilön perusoikeudeksi. Vammaiset henkilöt usein mielletään ryhmäksi, joka poikkeaa muista ihmisistä, ja joiden tarpeet oletetaan poikkeavan muiden ihmisten tarpeista. Yhteiskunnan omaksuttua esteettömyysajattelun sekä toteutettuaan palvelut kaikille ihmisille soveltuviksi taataan saavutettava ja yhdenvertainen yhteiskunta. Useasti esteettömyyden ajatellaan koskevan vain vammaisia henkilöitä, vaikka se koskettaa samanaikaisesti myös monia muitakin väestöryhmiä, kuten lapsiperheitä ja vanhuksia. Suunniteltaessa ja toteutettaessa esteettömyyttä yhteiskuntaa ja ympäristöä kaikki yhteiskunnan jäsenet saavat yhdenvertaiset elinolosuhteet. Esteettömyydestä hyötyvät kaikki, sillä ovathan esteetön yhteiskunta ja esteetön ympäristö kaikille meille hyväksi. Jokaiselle meille voi tulla väliaikaisia tapaturmista tai sairauksista johtuvia toimintarajoitteita, jolloin esteettömyyden merkitys korostuu. Viimeistäänkin vanhetessa, esimerkiksi jyrkät portaat ja raskaat ovet hankaloittavat merkit-

tävästi osallistumista yhteiskuntaan. (Haarni 2006, 30–31.) Esimerkiksi hyvinvointitekniologian avulla voidaan edistää vammaisten ihmisten osallistumista yhteiskuntaan.

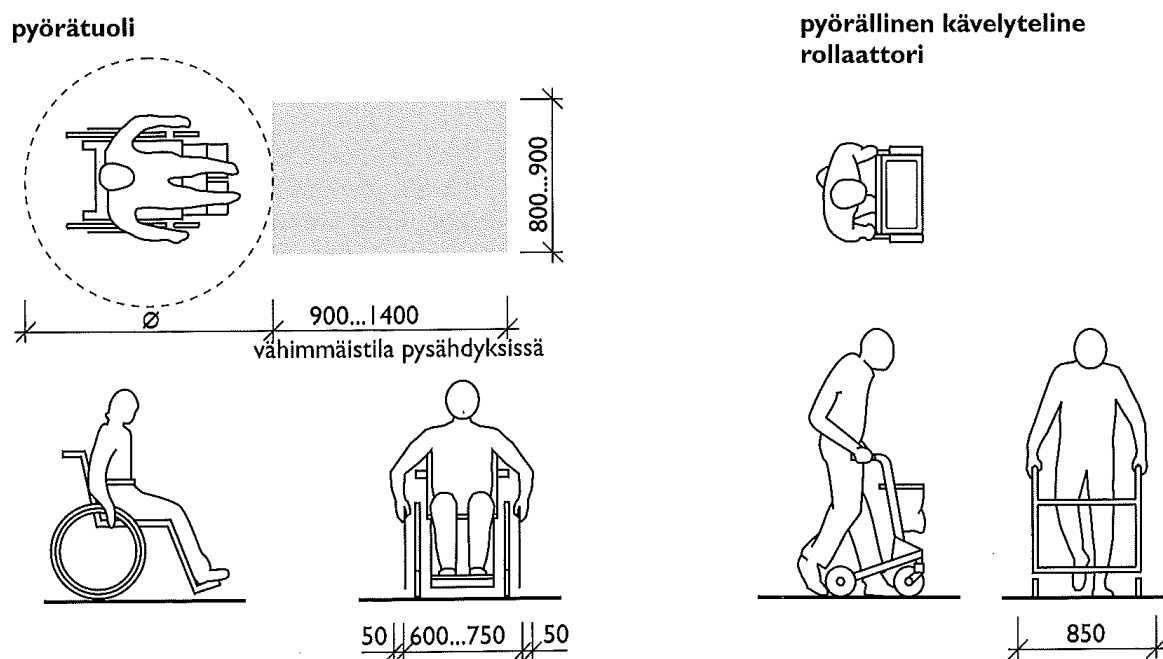
Hyvinvointitekniologia on melko uusi käsite, joka jaetaan kuuteen osa-alueeseen. Osa-alueita ovat apuvälinetekniologiat, kommunikaatio- ja informaatiotekniologia, sosiaaliset tekniologiat ja turvallisuus, terveystekniologiat, esteetön suunnittelu ja Design for All -ajattelu sekä asiakas- ja potilastietojärjestelmät. Hyvinvointitekniologia edistää kansalaisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia osallistumiseen ja itsenäiseen toimintaan. Sosiaali- ja terveydenhuollossa hyvinvointitekniologia määritellään tietoteknisiksi ja teknisiksi ratkaisuuksi. Ratkaisuuilla ylläpidetään tai parannetaan ihmisen elämänlaatua, hyvinvointia ja terveyttä. Tekniologiaa hyödyntämällä voidaan edesauttaa mielekästä arjessa selviämistä ja tuottaa turvallisuutta niin henkilölle itselleen kuin lähipiirille. Muutostyöt, esteettömyys ja informaatiotekniologiaan pohjautuvat sovellutukset luetaan hyvinvointitekniologiaan kuuluviksi. (Siikanen & Suhonen 2007.)

4.1. Liikuntavammaisuus ja liikuntarajoite liikkumista vaikeuttavina tekijöinä

Vammaisuuden muodoista yleisin on liikuntavammaisuus. Liikkumista voivat rajoittaa monet erilaiset tekijät, kuten lyhytaikainen ja tilapäinen vamman tai sairauden vioittuma tai jälkitila, tai pitkäaikainen liikkumista vaikeuttava vamma tai sairaus. Vammoja aiheuttavat esimerkiksi tapaturmat, synnynnäiset kehityshäiriöt ja vauriot, lihaskuolemallaiset sairaudet ja vanhenemisesta johtuvat toimintakyvyn muutokset. Henkilö, joka tapaturman tai sairauden aiheuttaman vamman vuoksi ei kykene liikkumaan itsenäisesti tai ilman apuvälineitä, määritellään liikuntavammaiseksi. (Malm & Matero & Repo & Talvela 2004, 253.)

Liikuntavammaisuus rajoittaa usein vammaisen henkilön liikkumisnopeutta, voimantuottoa, ulottumista, tasapainoa, raajojen käyttöä ja taakkojen käsittelyä. Liikkumista voivat rajoittaa myös erilaiset kivut ja säryt sekä väsymys, heikentynyt lämmönsietokyky tai lihaskrampit. Liikuntavammaiselle henkilölle on olemassa erilaisia liikkumista

helpottavia apuvälineitä sekä subjektiivisia palveluita takaamaan jokapäiväisten toimintojen sujumisen mahdollisimman itsenäisesti. Apuvälineitä käyttävä henkilö tarvitsee enemmän tilaa siirtymisissä ja jokapäiväisissä toimissaan. Apuvälineiden tarvitsema tila tulee siis ottaa huomioon tilojen, esimerkiksi ovien, kynnysten ja portaiden suunnittelussa ja muutostöissä. (Malm ym. 2004, 253.)

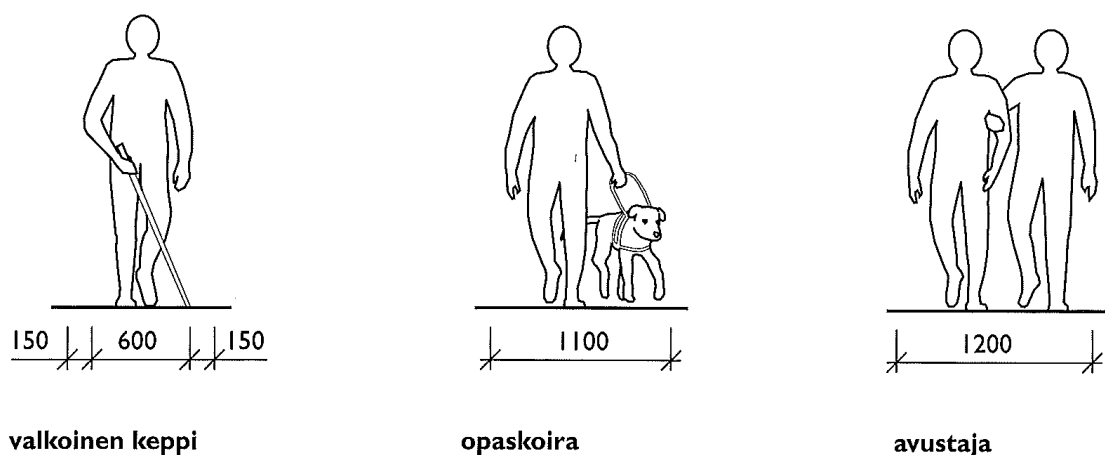
Kuva 1. Pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen tilantarve. (Rakennustietosäätiö 2007, 12.)

Liikuntavammaiselle henkilölle on olemassa erilaisia apuvälineitä tukemaan ja helpottamaan itsenäistä liikkumista. Yleisimpiä apuvälineitä ovat pyörätuolit, rollaattorit, sähköpyörätuolit sekä erilaiset kävelykepit ja kyynärsauvat. Apuvälineiden käyttö helpottaa itsenäistä liikkumista, mutta toisaalta myös asettaa haasteita, sillä rakennetussa ympäristössä ei aina ole huomioitu liikuntavammaisen henkilön kulkumahdollisuuksia. Kaikkiin rakennuksiin ei välttämättä ole esteetön pääsy, sillä rakennussuosituksia ei ole huomioitu riittävän tarkasti. Ongelmakohtina usein ovat kynnykset, portaat, ovet, ahtaat kulkuväylät ja luiskat. Liikkumista estävät tekijät voivat pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että liikuntavammaisen henkilö ei saavuta kaikkia tarvitsemiaan palveluita, eikä näin ollen saavuta tasavertaisen kansalaisen asemaa osallisuuden näkökulmasta. Tällaiset esteet voivat aiheuttaa liikuntavammaiselle syrjäytymistä.

4.2. Näkövammaisuus esteellisyyttä lisäävänä ominaisuutena

Maailman terveysjärjestön (WHO:n) mukaan näkövammaisen luokitellaan joko heikkonäköiseksi, vaikeasti heikkonäköiseksi, syvästi heikkonäköiseksi, lähes sokeaksi tai täysin sokeaksi. Henkilö, jolle näkökyvyn heikentyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa jokapäiväisissä toiminnoissa, määritellään näkövammaiseksi. Ympäristön esteellisyys vaikuttaa suoraan siihen, kuinka suuri haitta henkilölle näkövammasta aiheutuu arjen toiminnoissa. Näkövamma vaikuttaa eriasteisesti ja eri tavoin näkemisen osa-alueisiin, kuten näkökenttään, näöntarkkuuteen ja valontarpeeseen. Tavallisimpia näkövammaisuutta aiheuttavia tekijöitä ovat silmäpohjan ikärappeuma, glaukooma ja diabetes. Näkövammaisen henkilö joutuu elämässään kohtaamaan päivittäin monia esteitä, jotka tulisi ottaa huomioon tilojen suunnittelussa ja rakentamisessa. Jos näkö on saatu korjattua normaaliksi silmälaseilla tai piilolinseillä, kyseessä ei ole näkövamma. (Malm ym. 2004, 298–307.)

Näkövammaiselle henkilölle on olemassa erilaisia apuvälineitä helpottamaan liikkumista, päivittäisten askareiden hoitamista, tiedonsaantia sekä tarkkaa näkemistä vaativia tehtäviä. Näkövammaisen henkilön yleisimmät liikkumista helpottavat apuvälineet ovat valkoinen keppi ja opaskoira. Valkoista keppiä käyttävät sekä heikkonäköiset että sokeat henkilöt. Valkoisen kepin avulla näkövammaisen henkilö havaitsee tasoerot ja kuopat sekä tunnistaa esteet. Lisäksi valkoinen keppi kertoo käyttäjänsä näkövammasta muille. Opaskoiran tehtävänä on opastaa sokeaa löytämään kulkureitti ja auttaa väistämään eteen tulevia esteitä. Näkövammaisen henkilö, jolla on käytössä sekä valkoinen keppi että opaskoira, voi käyttää molempia apuvälineitä samanaikaisesti. Tiedonsaantia ja tarkkaa näkemistä helpottavia apuvälineitä ovat muun muassa optiset lukuapuvälineet, suurennuslasit, lukutelevisio, pistekirjoituskone, sanellin sekä tietokone lisälaitteineen ja – ohjelmineen. (Malm ym. 2004, 307–310.) Näkövammaisen henkilön turvallinen liikkuminen edellyttää esteetöntä kulkuväylää ja toimimisympäristöä ilman putoamis- ja törmäämisvaaroja, tilojen hahmotettavuutta sekä opasteiden havaittavuutta ja luettavuutta. Jotta näkövammaisen henkilö voisi tehokkaasti korvata puuttuvaa näkökykyään kuulon avulla, tulee akustiikan olla hyvä. (Rakennustietosäätiö 2007, 8.)

Kuva 2. Näkövammaisen apuvälineiden tilantarve. (Rakennustietosäätiö 2007, 13.)

4.3. Kuulovammaisuus esteellisyyttä lisäävänä ominaisuutena

Kuulovammainen henkilö ryhmitellään joko huonokuuloiseksi tai kuuroksi. Huonokuuloiseksi määritellään henkilö, joka selviää kommunikoinnista puheella ja käyttää apunaan huulilta lukua eli huuliolukua ja kuulolaitetta. Henkilö, joka on menettänyt kuulonsa puheen oppimisen jälkeen, määritellään kuuroutuneeksi. Kuuroutuneen henkilön kommunikaatio perustuu vaihtoehtoisiin menetelmiin, kuten huuliolukuun, viitottuun puheeseen tai viittomakieleen. Henkilö, joka on syntymästään asti ollut kuuro tai menettänyt kuulonsa ennen puheen oppimista, määritellään kuuroksi. Kuurot käyttävät kommunikoidessaan viittomakieltä ja kirjoittamista. Huonokuuloisen ja kuuroutuneen henkilön äidinkieli on puhuttu suomi, kuuron henkilön äidinkieli on viittomakieli. (Salomaa, 2005.)

Kuulovammaiselle henkilölle on olemassa monenlaisia teknisiä apuvälineitä tukemaan kommunikointia. Apuvälineet auttavat puheen ymmärtämisessä ja tilanteissa, joissa tarvitaan kuuloa. Kuulokoje ja induktiosilmukka ovat yleisimmät ja tärkeimmät kuulovammaisten käyttämät apuvälineet. Kuulovammaisen tärkeimpiin kommunikaation tukimenetelmiin kuuluvat huulioluku, viitottu puhe sekä viittomakieli. Kuulovammainen

henkilö tarvitsee akustisesti meluttoman ja kaiuttoman ympäristön sekä erilaisiin tilanteisiin sopivia tiedotus- ja yhteydenpitojärjestelmiä (Rakennustietosäätiö 2007, 8).

5. KOHTI ESTEETÖNTÄ YHTEISKUNTAA

Suomessa laadittiin vuonna 1995 valtakunnallinen vammaispoliittinen Kohti yhteiskuntaa kaikille – ohjelma, jonka tavoitteena on vammaisten henkilöiden täysivaltaistuminen ja yhdenvertaisuus. Tavoitteeseen päästään, kun yhteiskunta ottaa kaikkien jäsentensä tarpeet huomioon tasavertaisesti eli, kun yhteiskunta ja ympäristö muokataan mahdollisimman esteettömiksi. Ohjelman mukaan esteettömyys merkitsee sekä fyysisten, asenteellisten että kommunikaatioon liittyvien esteiden poistamista. Vammaispoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää yhteiskunta kaikille - ajattelutavan toteuttamista käytännössä. Painopisteenä on ihmiskuvan uudistaminen sellaiseksi, että vammaiset henkilöt nähtäisiin aktiivisina, itsenäisinä ja sosiaalisesti suuntautuneina tasavertaisina kansalaisina. Esteettömyys on nostettu yhdeksi yhdenvertaisuuden perusedellytykseksi. (Haarni 2006, 43–44.) Vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman turvaamiseksi yhteiskunnassa hallitus valmisti vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) vuosiksi 2010–2015. Ohjelmassa linjataan lähivuosien konkreettiset vammaispoliittiset toimenpiteet, puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Vammaispoliittisen ohjelman myötä tavoitellaan kestäväää ja vastuullista vammaispolitiikkaa, joka edellyttää toimenpiteitä lähivuosina sekä pidemmällä ajanjaksolla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010.) Esteetön yhteiskunta edesauttaa kansalaisten hyvinvointia.

Hyvinvointi koostuu samoista tekijöistä niin vammaisilla henkilöillä kuin muillakin yhteiskunnan jäsenillä. Hyvinvoinnin osatekijöitä ovat materiaaliset olosuhteet, ihmissuhteet sekä mielekäs toiminta, jotka muodostavat hyvinvoinnin kolmijalan, ja joita mitataan esimerkiksi tuloilla, ammatilla ja koulutuksella, työssäkäynnillä, perheasemalla ja osallistumisella. Erilaiset vammat ja sairaudet aiheuttavat toiminnallisen erilaisuuden, joka monesti merkitsee epäedullista lähtökohtaa tai asemaa muihin nähden. On perusteltua tarkastella vamman tai sairauden aiheuttamia erityisolosuhteita elämänlaadun osatekijöinä. Tällöin esiin astuvat syrjintä, syrjäytyminen, mahdollisuuksien eriarvoisuus ja osallistuminen, osallisuuden rajoitukset ja turvallisuus sekä itsemäärääminen. Elintason ohella palveluiden riittävyys ja saatavuus sekä sosiaalinen tuki vaikuttavat hyvinvointiin. Hyvinvointi on kokemuksellista, eli hyvinvointia on se, mikä koetaan sellaiseksi. Näin ollen on tärkeintä kuunnella vammaista henkilöä itseään. (Haarni 2006, 10–11.)

On olemassa laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. (Vammaispalvelulaki 1987.) Suomen vammaispoliittinen ohjelma sekä kansainväliset vammaisten oikeuksia koskevat sopimukset ja asiakirjat pyrkivät vammaisten henkilöiden täysivaltaistumiseen ja mahdollisuuksien yhdenvertaistamiseen. Vammaispoliittisen ohjelman sekä kansainvälisten oikeuksien ja sopimusten myötä jokaisella vammaisella henkilöllä on mahdollisuudet hyvään, mielekkääseen elämään omista kyvyistään ja tavoitteistaan käsin. Ohjelmasta ja sopimuksista huolimatta vammaisten yhdenvertaiset mahdollisuudet edellyttävät lähtökohtien tasaamista sekä täydentäviä perus- ja erityispalveluita, esimerkiksi lainmukaiset vammaispalvelut. Ihmisoikeuksien mukaan vammaisilla henkilöillä on samat oikeudet kuin muilla väestöryhmillä, mutta niiden toteutuminen ei aina onnistu. Vammaispalvelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien soveltamisessa on alueellisia eriarvoisuuteen liittyviä ongelmia. Palveluiden alueellinen eriarvoisuus ja resurssien niukkuus aiheuttavat hankaluuksia vammaisten henkilöiden oikeusturvan näkökulmasta, rajoittaen vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia elää yhdenvertaisesti vammasta riippumatta. (Haarni 2006,41-43.) Lakien ja oikeuksien olemassa olosta huolimatta vammaisryhmät voivat kokea eriarvoisuutta ja syrjintää.

Suhtautuminen ja asenteet ovat keskeisiä esteettömyyden ulottuvuuksia. Suhtautuminen ja asenteet vaikuttavat vammaisryhmien tarpeiden muistamiseen ja huomioimiseen. Vammaisuuden historiassa vammaisuutta on käsitelty jopa yliluonnollisena paholaisen aikaansaannoksena tai syntien palkkana, kun taas tänä päivänä olemme pääsemässä aikaan, jolloin vammaiset henkilöt ovat tasavertaisia kansalaisia. Muutokseen on vaikuttanut muun muassa vuonna 1987 voimaan tullut vammaispalvelulaki. Lääketieteellisten tutkimusten myötä ihmisten tieto eri vammaisuuksista on lisääntynyt, mikä on vaikuttanut ihmisten suhtautumiseen ja ymmärrykseen vammaisuuksia käsiteltäessä. Vammaiset henkilöt kohtaavat edelleen ennakkoluuloja ja kielteistä suhtautumista sekä muiden ihmisten että yhteiskunnan taholta, sillä vanhat suhtautumistavat eivät katoa helposti. Suhtautuminen on esimerkiksi sellaista, että vammaiset ihmiset luokitellaan helposti muista poikkeavaksi ryhmäksi, joiden tarpeet poikkeavat muiden ihmisten tarpeista.

(Haarni 2006, 31.) Vammaisten henkilöiden on vaikea toteuttaa itseään sekä yhdenvertaisuuden mahdollisuuksia, jos ihmisten ja yhteiskunnan asenteet sekä suhtautuminen ovat syrjäyttäviä. Vammaisten ihmisten päivittäisiin toimiin luetellaan kuuluviksi perustoiminnot, kuten peseytyminen, ruuanlaitto, ostoksilla käynti ja siivoaminen, mutta esimerkiksi elokuvissa käynti, käsityöt ja muut harrastukset jäävät huomioimatta eikä niitä mielletä vammaisten henkilöiden perustarpeiksi. Esteettömyyskartoituksella pyrimme edistämään palveluiden käytön mahdollisuuksia sekä lisäämään esteettömyysajattelua. Esimerkiksi vammaisen henkilön halutessa teatteriin hänen on otettava selvää, pääseekö hän sisään rakennukseen. Usein on kuljettava takaoven kautta, sillä sisäänpääsyssä on suuria esteitä.

Toimintojen ja osallistumisen keskeinen mahdollistaja on kommunikaatio. Kommunikaation avulla ihminen saa informaatiota ympäristöstään ja viestii muiden kanssa. Koska kommunikaatio on ihmiselle perusoikeus ja välttämättömyys, tulisi kaikille mahdollistaa esteetön viestintä ja kommunikointi. Siksi tiedonsaanti, tulkkaus, ja kommunikaation apuvälineet ovat vammaisille henkilöille välttämättömiä. Tiedonsaanti on usein rajallista, palveluiden ja apuvälineiden saannissa ja riittävydessä esiintyy ongelmia ja eriarvoisuutta, koska vammaisryhmille sopivaksi muokattua materiaalia ei ole riittävästi tarjolla. (Haarni 2006, 32.) Esteettömässä viestinnässä keskeisintä on, että käytettävissä on erilaisia tapoja välittää viestin sisältö esimerkiksi näön, kuulon tai kosketuksen kautta (Kempainen 2008, 26). Esimerkiksi pistekirjoituksella varustellut opasteet, sekä äänellä varusteltu vuoronumerojärjestelmä löytyvät harvoista toimipisteistä.

6. RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Esteettömän rakentamisen velvoitteet on asetettu Suomen perustuslaissa. Suomen perustuslain toisessa luvussa todetaan, että ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Esteetöntä ympäristöä suunniteltaessa ja rakentaessa tärkeintä on huomioida vuonna 2000 voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki ja – asetus. Lakia sovelletaan rakennusten suunnittelussa, käytössä ja rakentamisessa. Esteettömän rakentamisen merkitystä voidaan korostaa kuntien ohjaamalla kaavoituksella ja rakennusjärjestyksellä. Suomen rakentamismääräyskokoelma sisältää rakentamista koskevia, maankäyttö- ja rakennuslakia täydentäviä määräyksiä ja ohjeita, joiden perusteella alueiden käytön suunnittelussa ja rakentamisen ohjauksessa on otettava huomioon esteettömyys. (Muhonen 2007,5.) Esteettömyyden edistämisen perusajatus on, että esteettömyys tulisi ottaa huomioon jo etukäteen rakennusta suunniteltaessa, eikä korjauksena jälkikäteen, sillä jälkikäteinen korjaus on olennaisesti kalliimpaa. (Kemppainen 2008, 49.)

Maankäyttö- ja rakennuslain 5 §:n mukaan alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista. Maankäyttö- ja rakennuslain 12 §:n mukaan rakentamisen ohjauksen tavoitteena on edistää hyvän ja käyttäjien tarpeita palvelevan, terveellisen, turvallisen ja viihtyisän, sekä sosiaalisesti toimivan ja esteettisesti tasapainoisen elinympäristön aikaansaamista. Maankäyttö- ja rakennuslain 117 §:n mukaan rakennuksen tulee olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa, huollettavissa ja muunneltavissa sekä, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikua tai toimia on rajoittunut. (Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999.)

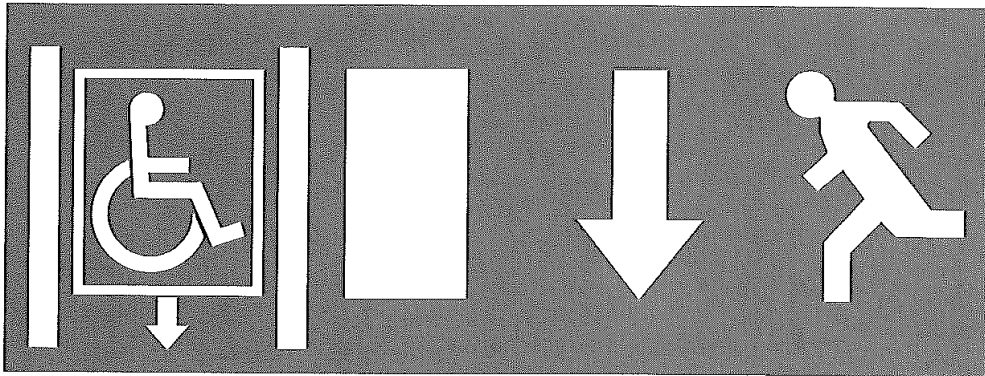
Maankäyttö- ja rakennusasetus määrittelee maankäyttö- ja rakennuslakia tarkemmin, mitkä rakennukset tulee rakentaa esteettömiksi. Asetuksessa kiinnitetään huomiota tilojen saavutettavuuteen tasa-arvoisuuden periaatetta noudattaen. Esteettömyysmääräykset koskevat kaikkia niitä tiloja, joita yleensä kansalaisen tarvitsee saavuttaa, kuten hallinto-

ja palvelurakentamista sekä asuin- ja liikerakentamista. (Muhonen 2007,7.) Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 51 §:n mukaan asumiseen tarkoitettujen tilojen tulee olla tarkoituksenmukaisia ja viihtyisiä. Asuntosuunnittelulla tulee edistää asumiseen tarkoitettujen tilojen toimivuutta sekä soveltuvuutta erilaisiin ja muuttuviin asumistarpeisiin. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 53 §:n mukaan hallinto- ja palvelurakennuksen sekä muussa rakennuksessa olevan sellaisen liike- ja palvelutilan, johon tasa-arvon näkökulmasta kaikilla on oltava mahdollisuus päästä, sekä näiden rakennuspaikan tulee soveltua myös niiden henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai muutoin toimia on rajoittunut. Asuinrakennuksen ja asumiseen liittyvien tilojen tulee rakennuksen suunniteltu käyttäjämäärä ja kerrosluku sekä muut olosuhteet huomioon ottaen täyttää liikkumisesteettömälle ja rakentamiselle asetetut vaatimukset. Työtiloja sisältävän rakennuksen suunnittelussa ja rakentamisessa tulee työn luonne huomioon ottaen huolehtia siitä, että myös toimintarajoitteisilla henkilöillä on tasa-arvon näkökulmasta riittävät mahdollisuudet työntekoon. (Maankäyttö- ja rakennusasetus 1999.)

6.1. Rakennetun ympäristön lähtökohtia

Rakennuksen esteettömällä saavutettavuudella tarkoitetaan, että rakennukseen johtaa liikkumis- ja toimimisarajoitteiselle käyttäjälle soveltuva esteetön, turvallinen ja helposti hahmotettava kulkuväylä. Kulkuväylän tulee olla esteetön tontin tai rakennuspaikan rajalta ja autopaikoilta rakennuksen ulko-ovelle ja edelleen sisäänkäynnin kautta rakennuksen sisätiloihin. Liikkumis- ja toimimisesteettömyydellä rakennuksessa tarkoitetaan, että rakennuksessa on portaaton kulkuväylä sekä kerros- ja tasoerojen välillä liikkumisapuvälineitä käyttävälle suunniteltu hissi tai vastaava tasonvaihtojärjestelmä, esimerkiksi luiska. Rakennuksessa tulee olla liikkumisesteisille soveltuva wc ja peseytymistilat. Havainnointia, suunnistautumista ja toimimista helpottavat erilaiset pintamateriaalit, opasteet, havainto- ja varoitusmerkinnät sekä viestintäjärjestelmät. Rakennuksen valoisuudella ja valaistuksella pyritään auttamaan turvallista ja helppoa suunnistautumista rakennuksen sisällä sekä ulkopuolella. Valaistusta suunniteltaessa huomiota kiinnitetään muun muassa tilan värikykyyn, valoisuuteen, valoisuseroihin ja heijastumiseen. Turvallisen esteettömän sisäänkäynnin lisäksi tulee rakennuksessa olla myös esteetön ja turvallinen ulospääsy vaaratilanteissa, esimerkiksi tulipalotilanteessa. Rakennetun

ympäristön esteettömyyteen vaikuttavat tilantarve ja mitoitus, sillä erilaisten liikkumisapuvälineiden helppo ja sujuva käyttö vaatii enemmän tilaa. (Rakennustietosäätiö 2007, 8-13.)

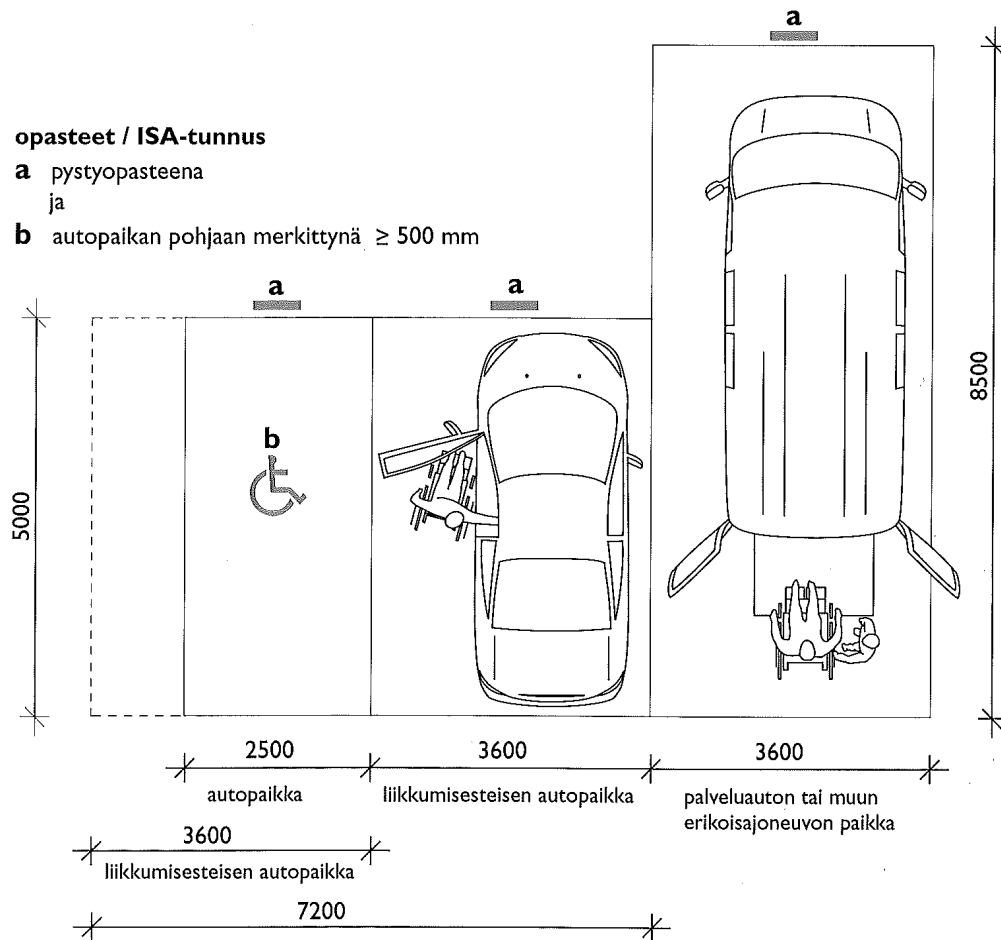
Kuva 3. Hissi, joka toimii pelastus ja sammutustyössä sekä uloskäytävä, jonka kautta turvallinen poistuminen on palon sattuessa mahdollista. (Rakennustietosäätiö 2007, 75.)

Rakennuksen hyvä huoneakustiikka perustuu absorboivien eli ääntä heijastavien ja hajottavien pintojen ominaisuuksien yhdistämiseen ja oikeanlaiseen sijoittamiseen tiloissa. Absorptiolla vaikutetaan ääniolosuhteisiin, esimerkiksi puheen ymmärrettävyyden ja kuultavuuden sekä tarvittavan äänen voimakkuuden kannalta. Huoneakustiikka tulee suunnitella ja toteuttaa sillä tavoin, että vaivaton puheviestintä on mahdollista. Huoneakustiikka on esteetön, kun ääntä aiheuttavat koneet ja laitteet, joista usein aiheutuu tarpeetonta taustamelua, eristetään ja vaimennetaan riittävästi. (Rakennustietosäätiö 2007, 10–11.)

6.2. Autopaikat ja sisäänpääsy

Osa rakennuksen autopaikoista tulee soveltua liikkumis- ja toimimisesteisille. Liikkumisesteisten autopaikat merkitään kansainvälisellä liikkumisesteisen ISA-tunnuksella (International Symbol of Access). Merkit sijoitetaan pystyopasteella näkyvälle korkeu-

delle sekä maahan maalatulla tunnuksella. Liikkumisesteisten autopaikat sijoitetaan sisäänkäyntien läheisyyteen niin, että kulkuväylä on lyhyt ja helppokulkuinen. Autopaikka on leveydeltään vähintään 3600mm ja pituudeltaan vähintään 5000mm. Suositeltava liikkumisesteisten autopaikkojen määrä on 2 autopaikkaa 50 autopaikkaa kohti, mutta tasavertaisuuden nimissä myös pienemmillä pysäköintialueilla tulisi olla vähintään yksi liikkumisesteisten autopaikka. (Rakennustietosäätiö 2007, 20.)

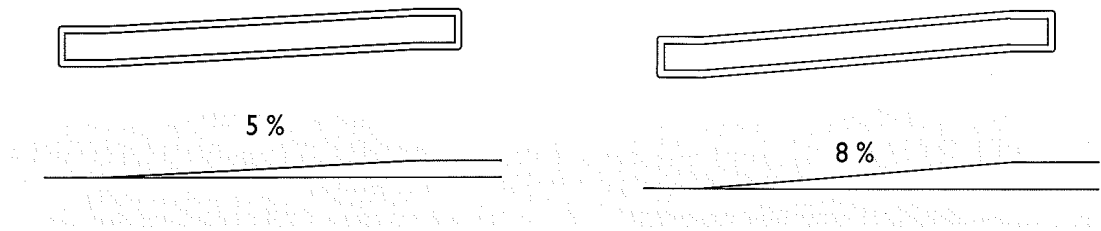

Kuva 4. Liikkumisesteisten autopaikkojen mitoitus ja merkintä. (Rakennustietosäätiö 2007, 21.)

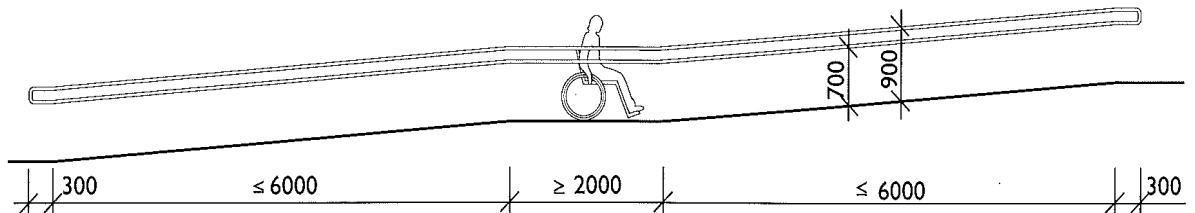
Rakennuksen sisäänkäynnin tasoeroihin suunnitellaan luiska ja loivat portaat. Luiska ilman välitasanteita voi olla kaltevuudeltaan enintään 5 % eli 1:20. Rakennettaessa pitkää luiskaa tulee siihen rakentaa kuuden metrin välein vaakasuora vähintään 2000mm pituinen välitasanne ja tällöin luiskan kaltevuus on enintään 8 % eli 1:12,5. Helppokäyttöiset ja turvalliset käsijohteet tulee olla molemmin puolin luiskaa siten, että toisella puolella käsijohteet menevät kahdessa korkeudessa. Kahden päällekkäisen käsijohteen

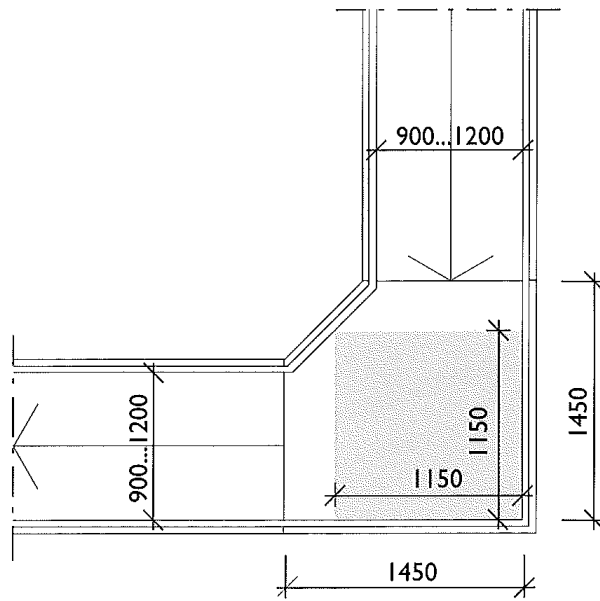
korkeudet ovat 900mm ja 700mm. Alempi käsijohte on pyörätuolissa istuville, pienikasvuksille ja lapsille. Käsijohteet tulee olla koko luiskan pituudella sekä turvallisesti muotoillut. Luiskat merkitään materiaali- ja värikontrastein sekä valaistaan hyvin. Luiskan on oltava katettu ja/tai lämmitetty, ja talvisin on huolehdittava, että luiskassa on turvallista liikkua. Pyörätuolia käyttävä tarvitsee luiskan, mutta keppiä ja sauvoja käyttävä on usein helpompi kulkea loivia portaita, joiden nousu saa olla 120–160mm. Myös portaissa tulee olla helppokäyttöiset ja turvalliset käsijohteet. (Rakennustietosäätiö 2007, 22–25.)

Kuva 5. Luiskan kaltevuus. (Rakennustietosäätiö 2007, 23.)

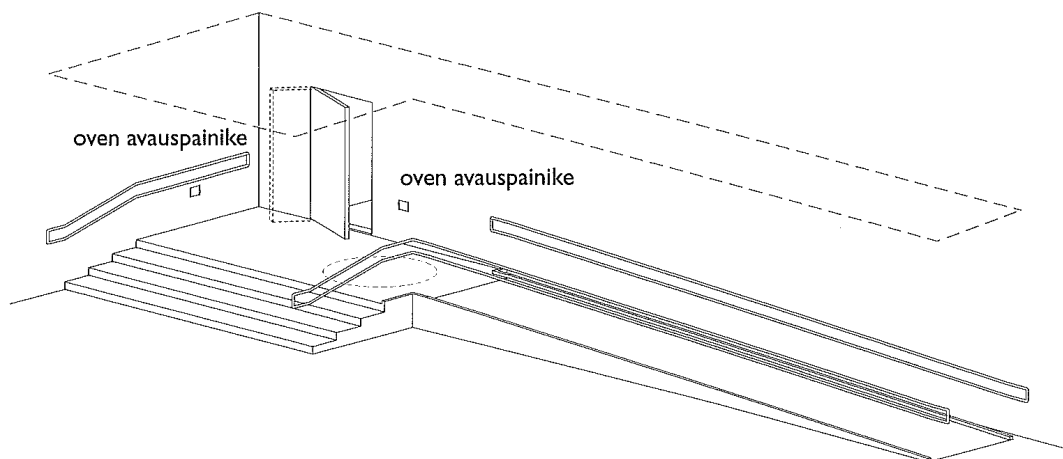

Kuva 6. Esimerkki luiskasta käsijohteineen tasoerolla. (Rakennustietosäätiö 2007, 23.)

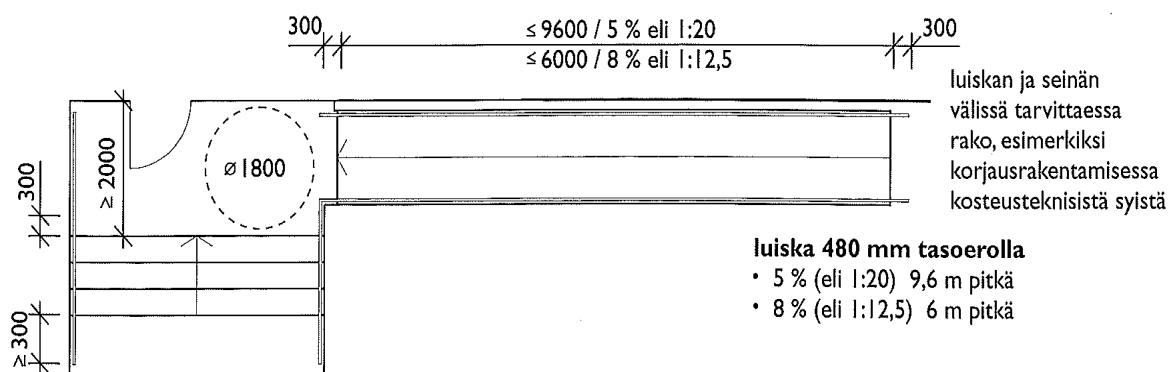

Kuva 7. Lepotasanteella kääntyvän luiskan mitoitus. (Rakennustietosäätiö 2007, 23.)

Rakennuksen pääsisäänkäynti tulee suunnitella siten, että se soveltuu kaikille ihmisille ja erityisesti liikkumis- ja toimimisesteisille. Pääsisäänkäynnin lisäksi suositellaan muidenkin sisäänkäyntien soveltuvan kaikille. Sisäänkäyntialue on suojattava katoksella, joka suojaa sateelta sekä putoavalta lumelta ja jäältä. Lisäksi katos tulee valaista hyvin. Ulko-oven eteen tarvitaan tasaista tilaa, esimerkiksi tasanne, jossa pyörätuolilla mahtuu kääntymään, sekä avaamaan ja sulkemaan oven pyörätuolissa istuen.

Kuva 8. Esimerkki helppokulkuisesta sisäänkäynnistä. (Rakennustietosäätiö 2007, 24.)

Kuva 9. Luiskan ja helppokulkuisen portaan mitoitus tasoerolla. (Rakennustietosäätiö 2007, 24.)

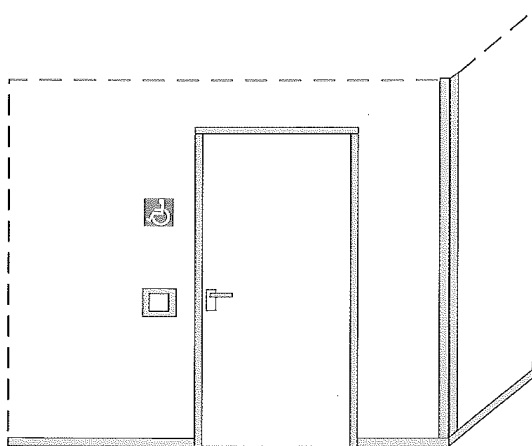
Pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen käyttäjille soveltuvien sisäänkäyntien, tuulikaappien sekä muiden ovien ja aukkojen leveyden on oltava vähintään 850mm. Suositeltavampi leveys olisi vähintään 900mm. Kynnykset saavat olla korkeudeltaan enintään 20mm. Rakennuksen tuulikaappi mitoitetaan riittävän väljäksi pyörätuolille ja muille liikkumisapuvälineille. Tuulikaappia suunniteltaessa otetaan huomioon erityisesti, että tuulikaapin säleikkö tai matto on upotettu lattiapinnan korkeuteen. Paksut ja pehmeät matot eivät sovellu tuulikaappiin. (Rakennustietosäätiö 2007, 32–33.)

6.3. Pintamateriaalit ja valaistus

Rakennuksen pinnat ja valaistus suunnitellaan sellaisiksi, että niissä on havaitsemisen kannalta riittävät vaaleuserot. Turvallisuuden takaamiseksi valaistuksesta ei saa aiheutua vaarantavaa häikäisyä. Suunnistautumisessa ihmiselle tärkeitä ovat pintojen kontrastit, jotka vähentävät kompastumis-, törmäys-, harhaanastumis- ja putoamisvaaroja. Valaistuksen ja pintojen vaaleus- tai värierojen avulla osoitetaan kulkureitillä olevat luiskat, askelmat, kynnykset ja muut tasoerot. Lattiapintojen tulee olla tasaisia ja tilan käyttötarkoitukseen soveltuvaa materiaalia, jolloin liukastumis- ja kompastumisriski on pieni. Pintamateriaaleissa vältetään allergiaa aiheuttavia materiaaleja, kuten liima-aineita ja runsaasti pölyä kerääviä pintoja. Lattiapintoihin tulee valita märkänäkin luistamaton, helposti puhdistettava päällyste. Lisäksi lattian tulee olla riittävän kova ja tasainen pyö-

rätuolin käytön kannalta. Jos tiloissa käytetään erilaisia pintamateriaaleja, tulee niiden välisen kitkan olla sama, jolloin kompastumisia ja liukastumisia estetään. Näkövammaisten osalta on huomioitava, että lattiapäällyste ei ole kiiltävä eikä aiheuta vaarantavaa valon heijastusta. Lattiapäällysteiden erilaiset kuvioinnit voivat toimia opasteina, sillä niillä voidaan osoittaa suuntaa tai varoittaa mahdollisista tasoeroista ja portaista. Liikkumisesteisten osalta hyviä lattiamateriaaleja ovat esimerkiksi pvc-muovimatot, puulattiat, korkkilattiat sekä luistamattomat laatta- ja kivilattiat. (Rakennustietosäätiö 2007, 70–71.)

Näkö- ja kuulovammaisille vaikeuksia aiheuttavat liian kiiltävät ja valoa heijastavat seinäpinnat. Jos läpinäkyviä lasiseiniä käytetään, tulee ne varustaa havaintomerkein törmäysvaaran ehkäisemiseksi. Lisäksi törmäysvaaran voi aiheuttaa erilaiset peiliseinät, joten niiden käyttöä ja sijoittamista tulee suunnitella harkiten. Ovien havaitsemista voidaan parantaa väri- ja materiaalikontrastien avulla sekä kohdevalaistuksella. Värien oikeanlainen valinta helpottaa erityisesti näkövammaisten suunnistautumista rakennuksissa. Valoisuuden lisäämiseksi suositellaan käytettäväksi vaaleita värejä. Tummuuserojen eli värikontrastien käyttö auttaa ympäristön hahmottamisessa. Rakennuksessa olevissa varusteissa ja opasteissa käytetään kontrastivärejä siten, että ne erottuvat ympäröivistä pinnoista tai taustoista, esimerkkinä porrasaskelmien etureunoissa käytettävät kontrastiraidat.

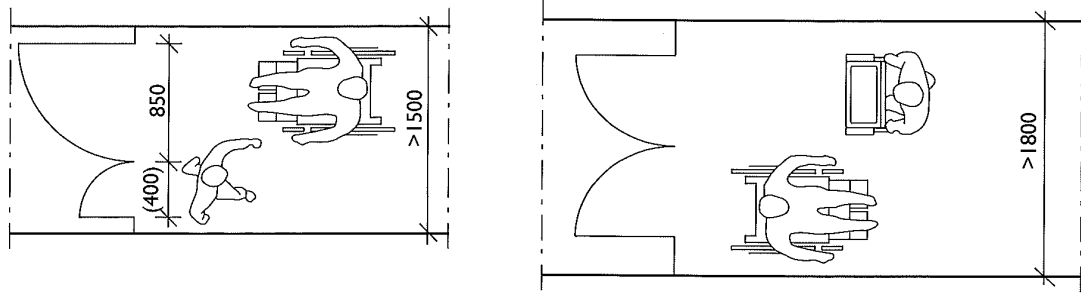
Kuva 10. Esimerkki tummuuseroista rakennusosien hahmottamisessa. (Rakennustietosäätiö 2007, 71.)

Voimakkaita kuviollisia lattiapintoja ja kalusteita vältetään, koska ne voivat tehdä ympäristön havaittavuuden sekavaksi. Näkövammaisen voi hahmottaa voimakkaat kuviolliset lattiapinnat virheellisesti esimerkiksi tasoeroiksi tai kalusteiksi. Kalusteet ja materiaalivalinnat vaikuttavat merkittävästi tilojen huoneakustiikkaan, mikä tulee ottaa huomioon, jotta saavutettaisiin kuulovammaisille miellyttävät ja sopivat kuunteluolosuhteet. Hyvien ääniolosuhteiden ja vaivattoman puheviestinnän kannalta huonetiloissa pinnat ja materiaalit valitaan siten, että absorptiolla saavutetaan vaadittava äänitaso ja jälkikaiunta-aika. (Rakennustietosäätiö 2007, 71.)

Rakennuksen ja sen ympäristön valaistuksen tulee olla riittävä, jotta rakennuksen käyttö ja huolto olisi turvallista. Suositeltavaa on, että yleisissä tiloissa käytössä olisi automaattinen valaistuksen ohjaus, jotta liikkuminen tiloissa olisi turvallista. Valaistuslinjan tulisi olla yhtenäinen kulkuväylän suunnan kanssa, mikä helpottaa kulkuväylän hahmottamista. Sisätiloissa valaistuksen tulisi olla standardin mukainen ja häikäisemätön yleisvalaistus, voimakkuudeltaan vähintään 200–300 lx, ja kriittisissä paikoissa 300–500 lx. Lisäksi valaistuksen tulee olla riittävän tasainen ja hämääriä katvealueita on vältettävä. Kohdevalaistuksen avulla helpotetaan tilojen, kulkuväylien ja opasteiden havaitsemista. (Rakennustietosäätiö 2007, 80–81.)

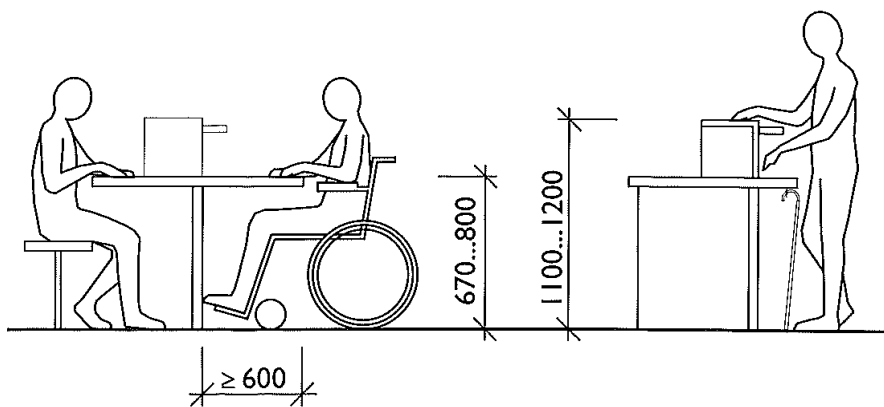
6.4. Sisätilojen esteettömyys

Kulkuväylät tulee suunnitella väljiksi ja esteettömiksi sekä leveys- että korkeussuunnassa. Kulkuväylän vähimmäisleveys on 1800mm, joka mahdollistaa pyörätuolin kääntymisen sekä pyörätuolien tai rollaattorien kohtaamisen. Kulkuväylän vapaaksi korkeudeksi suositellaan 2200mm. Kulkuväylän tulee olla helposti havaittava, pinnaltaan tasainen ja luistamaton sekä riittävän kova. Kulkuväylän varrella olevat ovet tulee olla helposti avattavia.

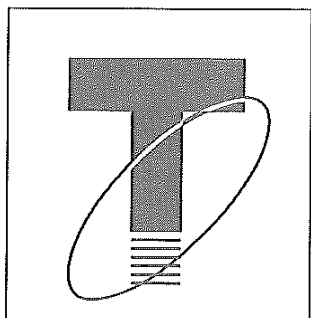
Kuva 11. Kulkuväylien ja kulkuväylillä olevien ovien vähimmäisleveyksiä. (Rakennustietosäätiö 2007, 15.)

Rakennuksen kerrostasojen välillä tulee olla pyörätuolin ja pyörällisen kävelytelineen käyttäjälle soveltuva hissi, ellei yhteyttä ole mahdollista järjestää toisiinsa liittyvillä luiskilla ja välitasanteilla. Hissin tulee tilavuudeltaan olla ovisuultaan vähintään 1100mm leveä ja syvyydeltään 1400mm. Palvelutiskit suunnitellaan siten, että ne ovat kulkuväyliin nähden myös liikkumis- ja toimimisesteisen henkilön saavutettavissa. Palvelutiski tulee palvella seisovia sekä pyörätuolissa istuvia asiakkaita. Palvelutiski on kaksitasoinen, seisovalle asiakkaalle palvelutiski saa olla korkeudeltaan enintään 1200mm ja pyörätuolissa istuvalle asiakkaalle korkeintaan 800mm. (Rakennustietosäätiö 2007, 14–19, 28, 78.)

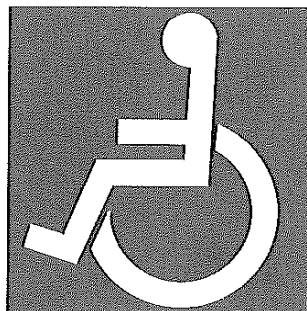

Kuva 12. Palvelutiskin korkeuksia. (Rakennustietosäätiö 2007, 78.)

Julkisissa tiloissa suositellaan käyttämään kuulemista helpottavia kuuntelujärjestelmiä. Järjestelmä, joka perustuu induktiosilmukkaan, vahvistaa äänen kuulokojeeseen ilman häiritsevää taustamelua. Induktiosilmukan ollessa käytössä on puhujan käytettävä mikrofonia. Tila, johon on asennettu induktiosilmukkajärjestelmä, tulee merkitä selvästi kansainvälisellä T-tunnuksella. (Salminen 2003, 88.)

Kuva 13. Kansainvälinen T-tunnus.
(Rakennustietosäätiö 2007, 75.)

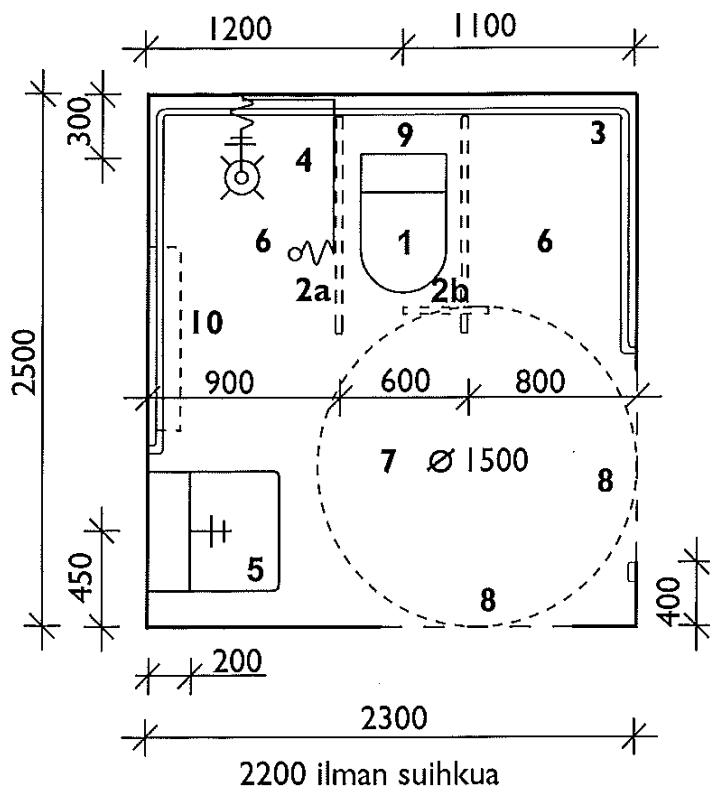

Kuva 14. Kansainvälinen ISA-tunnus.
(Rakennustietosäätiö 2007, 75.)

Liikkumisapuvälineitä käyttäville tulee olla käytettävissä tarpeelliseksi katsottava määrä sekä itsenäisesti toimiville että avustettaville mitoitettuja ja varusteltuja wc-tiloja. Tiloissa tarvitaan 1500mm pyörähdysympyrän tila pyörällisten liikkumisapuvälineitä käyttävien avustamista varten. Wc-tilat sijoitetaan siten, että niihin pääsee suoraan aulaan, eteisestä tai käytävästä. Wc-tilojen ovet tulee aueta aina ulospäin. Tilat tulee merkitä kansainvälisellä ISA-tunnuksella (International Symbol of Access). Mitoituksessa on otettava huomioon myös muut toiminnot, kuten vauvanhoito ja pienten lasten kanssa asiointi. Rakennuksissa, joissa on kiinteistön valvontajärjestelmä, tulee asentaa turvahälytysyhteys liikkumisesteisten wc-tiloista valvontaan, lisäksi wc-tilan lukko tulee olla avattavissa ulkopuolelta. (Rakennustietosäätiö 2007, 38-39.)

Suunniteltaessa ISA-tunnuksella merkittyä wc-tilaa, wc-istuimen kummallekin puolelle on jätettävä vähintään 800mm vapaata tilaa liikkumisapuvälineitä varten. Seinä, jolle pesuallas sijoitetaan, tulee olla vähintään 2500mm leveä. Seinä, jolle wc-istuin sijoitetaan, tulee olla vähintään 2200mm leveä. Wc-istuin tulee sijoittaa 300mm irti seinästä. Istumakorkeus tulee olla vähintään 450mm, lisäksi voidaan asentaa istuinrenkaan koro-

tusosa. Istuimen kannen tulee kestää vähintään 90kg painon. Istuin tulee varustaa käännettävillä käsituilla, joiden korkeus lattiasta on 800mm ja etäisyys toisistaan 600mm. Käsituet tulee ulottua 200mm istuimen etureunan ohitse, ja toinen tuki tulee olla paperirullatelineellä varusteltu. Pesuallas sijoitetaan siten, että istuimelta ylettyy pesualtaan hanaan. Pesuallas tulee sijoittaa 200mm irti seinästä riittävän jalkatilan varmistamiseksi, sekä 800mm irti lattiasta. Jalkatilan varmistamiseksi pesualtaan korkeuden on hyvä olla säädettävissä. Allas tulee olla mitoiltaan 400x550mm, ja 90kg painon ja tukeutumisen kestävä. Seinäkäsitetuet tulee sijoittaa 900mm korkeudelle lattiasta. Ovi tulee sijoittaa vähintään 400mm nurkasta ja se tulee olla avattavissa sekä lukittavissa yhdellä kädellä. Peili sijoitetaan altaan yläpuolelle 900mm lattiasta. (Rakennustiestösäätiö 2007, 38-42.)

Kuva 15. Liikkumisesteisen wc-tilan mitoituksia. (Rakennustietösäätiö 2007, 40.)

7. PROSESSIN ETENEMINEN

Esteettömyyskartoituksen toteuttaminen oli mieleenpainuva kokemus. Mukaan mahtui niin mielekkäitä kuin hieman epämiellyttävämpiäkin hetkiä. Yleisesti ottaen vastaanotto kartoituskohteissa tapahtuvaa kartoittamista kohtaan oli positiivista. Oli kuitenkin joitakin paikkoja, joissa tiedonpuute esteettömyyteen liittyvissä asioissa huokui epäileväisyytenä. Selitetyämme tarkemmin esteettömyyskartoituksen tarkoituksen saimme puolellemme hyväksynnän toteuttaa työmme. Positiivinen vastaanotto ja kiinnostus työtämme kohtaan motivoivat meitä kartiotustyössämme.

Kartoituksen toteutuksen jälkeen huomasimme, että kartoituskohteisiin etukäteen tiedottaminen olisi ollut tärkeää juuri ihmisten tietoisuuden lisäämisen vuoksi. Etukäteen tiedottaminen olisi jouduttanut kartoituksen toteuttamista, sillä silloin meidän ei olisi tarvinnut joka kohteessa kertoa niin laajasti, millä asialla olemme liikkeellä. Kartoituksessa emme käyttäneet apuna vammaisryhmien edustajia, minkä myös huomasimme jälkeinpäin huonoksi valinnaksi. Liikunta-, kuulo- tai näkövammaisen henkilön mukana olo kartoitusta tehdessä olisi antanut asiantuntevaa tietämystä kartoitettavien kohteiden toimivuuksista ja siitä, miltä tuntuu kohdata esteitä asioita hoitaessaan. Emme myöskään käyttäneet liikkumisen apuvälineitä tehdessämme kartoitusta. Mietimme jossain vaiheessa pyörätuolin lainaamista käytettäväksi muutamissa kohteissa, mutta emme saaneet aikaiseksi kysellä sitä mistään. Esimerkiksi juuri pyörätuolin käyttäminen olisi antanut tarkkaa tietoa oviaukkojen ja kulkureittien riittävästä mitoituksesta sekä mahdollisuuksista selviytyä itsenäisesti sisääntuloista. Arvioimme kohteiden esteettömyyttä silmämääräisesti, koska mitalla mittaaminen olisi vienyt kohtuuttoman paljon aikaa prosessistamme.

Kartoituskohteissa keräsimme tiedot kartoituslomakkeeseen, johon merkitsimme kohteista lomakkeessa olevat asiat. Lisäsimme lomakkeeseen myös erityishuomiota vaativia kommentteja, jos ne olivat mielestämme tärkeitä mainintoja opasta varten. Tarkoituksemme ei ollut arvostella kohteita tai kertoa, millaista toimintaa niissä harjoitetaan, vaan tuoda esille millaiset mahdollisuudet kohteissa on liikkua ja millä tavoin asioiminen niissä onnistuu. Kartoituslomakkeen toimiminen käytännössä ei ollut sujuvaa. Lomakkeen täyttäminen oli sen monisivuisuuden vuoksi ajoittain melko hidasta, eivätkä

huomioitavat asiat olleet täysin johdonmukaisessa järjestyksessä. Jälkikäteen ajateltuna lomakkeessa olisi monia asioita, joita kartoituskokemuksemme perusteella laatisimme toisin. Se, että kartoitus toteutettiin ryhmissä, toimi käytännössä hyvin. Tällä tavoin kartoittaminen oli joutuisampaa, eikä kaikkien tarvinnut käydä jokaisessa kohteessa. Kartoitusta tehdessä olisi ollut järkevää sijoittaa kumpikin meistä opinnäytetyön tekijöistä eri ryhmään sen sijaan, että olimme molemmat samassa ryhmässä. Ryhmäjaon vuoksi me opinnäytetyön tekijät emme siis ole käyneet kaikissa kartoituskohteissa, emmekä tulleet ajatelleeksi asiaa vasta kuin opinnäytetyötä tehdessämme ja laatiessamme aineistoa sähköistä opasta varten. Niiden kohteiden osalta, joissa emme ole käyneet ja joista meillä ei ole mielikuvaa, olemme pelkän kartoituslomakkeen tulkitsemisen varassa.

Esteettömyyskartoituksen jälkeinen opinnäytetyöprosessimme alkoi vuoden 2010 loppumetreillä, kun yritimme ottaa sähköpostitse yhteyttä sosiaalityöntekijään, jonka toimesta ja kanssa olimme saaneet esteettömyyskartoituksen alulle. Emme saaneet kyseiseltä henkilöltä koskaan vastausta viestimme, sillä sosiaalityöntekijän virkaa toteuttanut henkilö oli vaihtunut. Joulun jälkeen alkuvuodesta 2011 saimme viimein yhteyden oikeaan henkilöön, vastaavaan sosiaalityöntekijään Päivi Ylläsjärveen, joka toimi vammaisneuvoston ja meidän välisenä yhdyshenkilönä koko opinnäytetyöprosessimme ajan. Tapaamisessamme maaliskuun loppupuolella mietimme yhdessä muun muassa alustavaa runkoa sähköisen oppaan aineistolle sekä pohdimme mahdollisuutta käyttää kartoituksessa mukana vammaista henkilöä. Tapaamisella esitimme idean, että ottaisimme valokuvia kartoitettujen kohteiden esimerkiksi hyvin toimivasta ja vastaavasti huonosti toimivasta luiskasta tai sisäänpääsystä, ja käyttäisimme niitä opinnäytetyössämme havainnollistamaan rakennetun ympäristön esteettömyyttä. Idean toteuttaminen vaatisi pyytämään kartoitettavista kohteista valokuvausluvan. Lopuksi sovimme osallistuvamme seuraavaan Vammaisneuvoston kokoukseen huhtikuussa. Vammaisneuvoston kokouksessa kuvailimme heille tulevaa opasta ja otimme vastaan heidän mielipiteitään ja ehdotuksiaan oppaan sisällöllisistä asioista. Kävi ilmi, että muutama paikka oli jäänyt kartoittamatta, joten lupasimme hoitaa asian järjestykseen. Kokouksen myötä saimme tarkennusta, millaisen oppaan he haluavat ja omakin visiomme oppaasta selkiytyi.

Jätimme oppaan työstämisen tauolle ja aloitimme opinnäytetyömme varsinaisen teoriaosuuden työstämisen. Paneutuessamme esteettömyyden teoriapuoleen huomasimme

harmiksemme, että teoriaa olisi pitänyt työstää jo ennen esteettömyyskartoituksen tekoa. Teorian tuntemus kartoitusvaiheessa olisi auttanut meitä esimerkiksi huomioimaan tiettyjä asioita valaistuksessa tai näkemään kartoitettavia kohteita kokonaisuuksina. Teoriaosuutta työstimme kevästä 2011 pitkälle syksyyn 2011. Tuona aikana meille selkeni, että olimme nähneet turhaa vaivaa kerätessämme kaikista kartoituskohteista valokuvauksia. Sen sijaan, että olisimme itse ottaneet kuvia kartoituskohteista päädyimmekin käyttämään kuvia Esteetön rakennus ja ympäristö – kirjasta, koska näin ollen kaikki kuvat opinnäytetyöraportissamme olisivat samantyyllisiä.

Kun koimme teorialietoa olevan riittävästi kasassa, paneuduimme jatkamaan oppaan työstämistä lokakuussa 2011. Opas kokonaisuudessaan painettiin Kemin Kopiokeskuksessa. Oppaasta tehtiin A5 – kokoinen, jotta se olisi helppokäyttöinen ja kätevä kokoinen. Kansikuva on peräisin Esteetön rakennus ja ympäristö – kirjasta, jonka kuvia olemme muutenkin käyttäneet opinnäytetyöraportissamme. Päädyimme siihen syystä, että kaikki opinnäytetyömme kuvat olisivat tyyliltään samanlaisia. Oppaan nimeksi olisimme halunneet antaa ”Helppoa kulkea” Esteettömyyttä kartoittamassa Keminmaassa. Tuolla nimellä opas olisi noudattanut samaa nimeä opinnäytetyömme kanssa, koska halusimme, että kaikki opinnäytetyöprosessimme osat olisivat yhdenmukaisia. Oppaan kokoamisen loppuvaiheilla saimme kuitenkin Vammaisneuvostolta tiedon, että he olivat päättäneet oppaalle eri nimen. Oppaan lopulliseksi nimeksi muodostui ”Opas esteettömyyden liikkumiseen Keminmaassa”. Käytimme oppaan kokoamisessa Microsoft Word – ohjelmaa. Jaoin kohteet niiden luonnehdinnan mukaan neljään kategoriaan: julkiset palvelut, kulttuuri ja vapaa-aika, elintarvike- ja erikoisliikkeet sekä ravintolat, ruokapaikat ja pubit. Oppaan alkuun kirjoitimme lukijalle – puheen. Sen jälkeen kuvataan oppaassa käytetyt symbolit selityksineen. Siitä eteenpäin opas sisältää kokoamamme tiedot kustakin kohteesta; kohteen nimen, osoitteen, symbolit sekä muita tärkeitä erityis- huomioita.

Oppaan kokoaminen oli työläs ja aikaa vievä prosessi. Välillä kartoituslomakkeiden tulkinta tuotti päänvaivaa, koska emme itse olleet käyneet kaikissa paikoissa emmekä olleet täyttäneet joka ikistä lomaketta. Tietojen syöttäminen koneelle oli alkuun hidasta, mutta siihen totuttua homma sujui joutuisammin. Hyväksytimme kokoamisprosessin aikana oppaan ulkoasuun liittyviä asioita yhteyshenkilömme kautta Vammaisneuvostol-

la, koska teimme esteettömyyskartoituksen tilaustyönä ja halusimme varmistua siitä, että opas varmasti noudattaa heidän toiveitaan. Joissakin asioissa teimme kuitenkin myös itsenäisiä päätöksiä välttyäksemme vastausten odottamiselta, sillä prosessin loppua kohden aika alkoi käydä vähiin. Näiden itsenäisten päätösten taustalla oli vastuuntunne prosessin eteenpäin viemisestä ja sen loppuun saattamisesta määräaikaan mennessä.

Olemme huojentuneita siitä, että suoriuduimme prosessista kunnialla läpi. Aina löytyy kehittämisen varaa ja havaintoja siitä, että asioita voisi tehdä toisin, mutta on osattava katsella lopputulosta realistisesti. Lopputulosta tarkastellessa on muistettava, että prosessi oli meille aivan uusi oppimisen paikka, ja että se on toteutettu muun koulutyön ohessa. Mielestämme teimme oppaasta parhaan mahdollisen ottaen huomioon resursimme, tietomme ja taitomme.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyömme nimi ”Helppoa kulkea” Esteettömyyttä kartoittamassa Keminmaassa sai alkunsa vuonna 2010, jolloin kokosimme vammaistyöhön ja kuntoutukseen suuntautuneen 8-henkisen sosionomiopiskelijaryhmämme kanssa Vammaisneuvostolle saman nimisen esteettömyyskartoitusraportin. Opinnäytetyömme työstämisen keskivaiheilla pohdimme mahdollista nimen vaihtoa opinnäytetyöllemme sekä oppaalle. Emme kuitenkaan silloin kokeneet nimen vaihtoa projektin edun mukaiseksi. Nimien yhdenmukaisuudella halusimme pyrkiä siihen, että esteettömyyskartoitusprosessi kulkisi yhtenäisenä esteettömyyskartoitusraportista opinnäytetyöraporttiin ja oppaaseen saakka. Opinnäytetyöprosessin loppuvaiheilla saimme Vammaisneuvostolta pyynnön vaihtaa oppaan nimeksi ”Opas esteettömään liikkumiseen Keminmaassa”. Opinnäytetyömme nimen sitaateilla ”helppoa kulkea” haluamme tuoda esille sen, että kartoituskohteissamme on sekä esteettömiä että esteellisiä rakennuksia, mutta kaikkiin paikkoihin tulisi olla jokaisen mahdollista päästä. Jo nimen otsikolla on tarkoitus saada lukija pohtimaan, onko kulkeminen Keminmaassa todellisuudessa helppoa eli esteetöntä ottaen huomioon liikkumisen apuvälineitä käyttävät henkilöt. Esimerkiksi ihminen, jolle liikkuminen ei tuota ongelmia, ei välttämättä tunnista rakennetun ympäristön ongelmakohtia. Usein huomio kiinnittyy rakennetun ympäristön esteettömyyden silloin, kun itse tai läheinen ihminen tarvitsee liikkumisen apuvälineitä päivittäisissä toiminnoissa.

Esteettömyyskartoituksen tuloksina totesimme, että Keminmaassa ongelmakohtiksi nousivat liikuntaesteisten parkkipaikkojen vähyys, hankaluudet portaiden, kynnysten sekä epäkäytännöllisten tai puuttuvien luiskien osalta. Lisäksi sisääntuloissa ahtaat tilat tuottavat ongelmia. Kartoituskokemuksemme perusteella voimme sanoa, että Keminmaassa palvelupisteiden ja palveluorganisaatioiden henkilöstö kokee esteettömän liikkumisen ajankohtaiseksi ja tärkeäksi asiaksi. Myönteinen suhtautuminen kartoitustyötämme kohtaan edesauttoi työn etenemistä ongelmitta. Toki tietämättömyys esteettömyyteen liittyvissä asioissa herätti ihmisissä kysymyksiä, mutta vastatuksia saadessaan mielenkiinto ja yhteistyöhalukkuus heräsivät. Esteettömyyskartoituksen tuloksena kokosimme ”Opas esteettömään liikkumiseen Keminmaassa” – oppaan, johon on kirjattu Keminmaan alueen rakennetun ympäristön tämän hetkinen tilanne.

Johtopäätöksinä esteettömyyskartoituksen pohjalta esiin tulleisiin ongelmakohtiin puuttamalla pyritään luomaan esteettömämpi ympäristö. Toimipisteiden lisäksi kartoitus olisi hyvä laajentaa koskemaan myös katuja ja puistoja, sillä katujen kynnykset hankaloittavat ja jopa estävät apuvälineiden kanssa liikkumista. Olisi ollut tärkeää, että liikkeenharjoittaja tai kiinteistönomistaja olisi ollut mukana kartoitusprosessissa, jotta tieto ongelmakohdista olisi välittynyt suoraan asianomaiselle ja näin ollen asioihin voitaisiin puuttua nopeammin. Lisäksi apuvälineitä käyttävä henkilö olisi ollut hyvä olla mukana kartoituksessa ongelmakohtien havainnollistamisen tueksi.

Esteettömyyttä käsittelevää kirjallisuutta löytyi riittävästi. Suurimmaksi osaksi työsamme käyttämämme materiaali oli ajan tasalla olevaa, sillä rakennetun ympäristön esteettömyys sekä esteettömyysajattelu ovat nousseet esiin noin kymmenen vuoden sisällä. Viimeisten viiden vuoden aikana esteettömyysasiat ovat saaneet laajempaa huomiota ja niiden eteen on alettu nähdä vaivaa. Päätelimme, että vuonna 1995 laadittu valtakunnallinen vammaispoliittinen Kohti yhteiskuntaa kaikille – ohjelma toimii suunnannäyttäjänä esteettömämmälle yhteiskunnalle. Internet-pohjaisia lähteitä löytyi runsaasti, mutta asiasisällöltään ne olivat samanlaisia kuin kirjallisuudessa, joten käytimme mieluummin kirjallisuudesta löytyneitä aineistoja. Esteettömyyttä käsittelevien käsitteiden avaamiseen löysimme helposti lähdemateriaalia. Käsitteenä esteettömyys on vielä osalle ihmisistä melko tuntematon, joten pidimme tärkeänä avata käsitteet ymmärrettäväksi. Mielestämme käsitteiden ymmärrettävyys on lähtökohta esteettömän ympäristön suunnittelulle ja rakentamiselle sekä jo rakennetun ympäristön muutostöimenpiteille.

Lähdetietoa rakennetun ympäristön esteettömyydestä ja sitä koskevasta lainsäädännöstä löysimme vaivattomasti ja runsaasti. Vaikka rakennettu ympäristö – osio sisältää paljon millimetritietoa, ajalliset resurssimme ja tietotaitomme eivät riittäneet niin tarkkaan ja kokonaisvaltaiseen kartoitustyöhön. Esimerkiksi luiska saa olla kaltevuudeltaan enintään 5-8 %, mutta emme olleet varautuneet kartoitustyöhön ryhtyessämme niin kokonaisvaltaiseen ja tarkkaan selvittämiseen. Näin ollen kartoitustyömme tapahtui silmämääräisesti paikkoja katsoen sekä hyödyntäen kokemuksia apuvälineiden tilantarpeesta ja käytön ominaisuuksista, joita olemme saaneet työskennellessämme apuvälineitä käyttävien ihmisten parissa. Opasta työstäessämme hyödynsimme vuonna 2006 tehtyä ”Li-

ku esteettömämmin Torniossa – opasta”, joka toimi suunnannäyttäjänä oppaallemme toimivuutensa ja helppolukuisuutensa perusteella.

Meillä ei ollut aikaisempaa kokemusta vastaavanlaisesta prosessista, joten kaikki oli meille uutta. Huomaamme kehittyneemme yhteistyötaitoissa; suunnittelu- ja valmistelutyössä, oman mielipiteen selkeässä ilmaisemisessa, valmiutena uusien asioiden vastaanottamisessa ja niiden selvittämisessä sekä neuvottelutaidoissa. Nämä taidot tulevat olemaan keskeisiä ammatillisia ominaisuuksia tulevina sosionomeina, joten on hyvä, että saimme kehittää näitä taitoja opinnäytetyöprosessimme aikana. Koemme opinnäytetyöprosessin edistävän ammatillista kehittymistä ja kasvua. Vaiherikkaan prosessimme jälkeen olemme kiitollisia saamastamme mahdollisuudesta toteuttaa Keminmaan Vammaisneuvostolle esteettömyyskartoitustyö, joka toi suuren harppauksen ammatillisessa kasvussamme. Sen myötä saimme valmiuksia ottaa tulevaisuudessakin vastaan suurempia haasteita. Työparilta saama tuki on ollut voimavarana prosessin aikana. Toinen toistamme kannustaen olemme edenneet suunnitelmallisesti ja aikataulun mukaisesti. Olemme tyytyväisiä työmme lopputulokseen, ja jäämme mielenkiinnolla katsomaan, miten Keminmaa hyödyntää antamaamme työpanosta esteettömämmän ympäristön hyväksi.

LÄHTEET

Airaksinen, Tiina & Vilkka, Hanna 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Haarni, Ilkka 2006. Keskeneräistä yhdenvertaisuutta: Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Raportti 6/2006. Stakes, Helsinki.

Holm, Hanna & Mäki-Jokela Päivi 2006. Liiku esteettömämmin Torniossa 2006: esteettömyyskartoitus Tornion kaupungin vammaisneuvostolle. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosiaalialan koulutusohjelma. AMK -opinnäytetyö.

Jauhiainen, Tapani 2007. Huonokuuloisuus: opas huonokuuloisuudesta ja sen ongelmista. WSOY, Helsinki.

Kemppainen, Erkki 2008. Kohti esteetöntä yhteiskuntaa: yhteiskuntapolitiikan normatiiviset keinot esteettömyyden edistämässä. Raportti 33/2008. Stakes, Helsinki.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987.

3.4.1987/380. Luettu 4.5.2011

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=3.4.1987%2F380>

Maankäyttö- ja rakennusasetus 1999. 10.9.1999/895. Luettu 8.6.2011

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990895?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=maank%C3%A4ytt%C3%B6-%20ja%20rakennusasetus>

Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999. 5.2.1999/132. Luettu 8.6.2011

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=maank%C3%A4ytt%C3%B6-%20ja%20rakennuslaki%202000>

Malm, Marita & Matero, Marja & Repo, Marjo & Talvela, Eeva-Liisa 2004. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Monimuotoinen/ toiminnallinen opinnäytetyö (N.D.) Virtuaali ammattikorkeakoulu.

Luettu 15.9.2011

<http://www.amk.fi/opintojaksot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html>

Muhonen, Antti 2007. Esteetön asuinrakentaminen: Selvitys rakennuslainsäädännöstä ja ohjeistuksesta sekä esteettömän asumisen toteuttamisesta. Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kajaani.

Rakennustietosäätiö Oy 2007. Esteetön rakennus ja ympäristö: Turvallinen toimia ja liikkuu: Suunnitteluopas. Rakennustieto Oy, Tampere.

Salminen, Anna-Liisa 2003. Apuvälinekirja. Tammer-Paino Oy, Helsinki.

Salomaa, Anneli 2005. Kuulovammaisille esteettömät verkkosivut. Luettu 4.5.2011

<http://appro.mit.jyu.fi/essikurssi/kuulovammaisuus/t2/>

Siikanen, Tiina & Suhonen, Liisa 2007. Hyvinvointitekniologia sosiaali- ja terveysalalla – Hyöty vai haitta? Luettu 9.9.2011

http://www.lamk.fi/material/hyvinvointiteknologia_sosiaali_ja_terveysalalla_hyoty_vai_haitta_.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle: Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Luettu 9.9.2011

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf

Suominen-Romberg, Tuija & Tanskanen, Ilona (toim.) 2009. Esteettömästi saavutettavissa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja Nro 82, Turku.

LIITE 2

ESTEETTÖMYYSKARTOITUS, PAIKKA:

PVM:

Liikuntaestekartoitus	kunnossa	ei kunnos- sa	ongelma, mikä?
P-alue, inva-paikka			
Pääsy ulko-ovelle			
-luiska			
-portaat			
-kynnys			
-ulko-oven aukaisusuunta			
-oven sähköinen aukaisu			
Sisääntuloaula tai eteinen			
-opasteet			
-opasteiden merkinnät			
Ei ollenkaan opasteita!			
Hissi			
-pääsy hissille			
Kulkuväylät ja käytävät, yleisö- tila			
-ovien kynnykset			
-kynnysten merkintä			
-ovien aukaisusuunta			
-tukikaiteet			
-inva-wc			
Työhuone/toimisto/luokka			

-ovien kynnykset			
-ovien aukaisusuunta			
-opasteet			
Kahvila/ruokailutila			
-palvelutiskin korkeus			
-liikkuminen pyörätuolilla			
Lattiamateriaalit			
-värit			
-pintamateriaali			
Näkövammaisen estekartoitus			
P-alue, inva-paikka			
Pääsy ulko-ovelle			
-luiska			
-portaat, porrasaskelmat			
-kynnys			
-ulko-oven aukaisusuunta			
Lattioiden kaltevuus			
Hissi			
-pääsy hissille			
-puhuva hissi			
-pistekirjoitus			
Kulkuväylät ja käytävät, yleisö-			

LIITE 3

LUPA KÄYTTÄÄ VALOKUVIA OPINNÄYTETYÖSSÄMME

Opiskelemme Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulussa vammaistyön ja kuntoutuksen sosionomiksi, ja opinnäytetyönämme toteutamme Keminmaan kunnan vammaisneuvoston pyynnöstä esteettömyyskartoituksen. Kartoitus on osana myös VASPA- Vammais- palvelujen kehittäminen Länsi-Pohjassa hanketta. Lopputuloksena tulee olemaan ”opas” esteettömyydestä Keminmaan kunnan nettisivuille.

Oppaassa tulee olemaan esimerkkikuvia esteettömyyteen liittyvistä ongelmakohtista ja niiden ratkaisumalleista, jotka tulemme liittämään opinnäytetyöhömmme. Opinnäytetyömme on luettavissa sen valmistuttua Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulun Kemin oppimiskeskuksessa, Valtakatu 22 94100 Kemi.

Pyydämme näin ollen lupaanne ottaa kuvia toimipisteestänne ja käyttää niitä opinnäytetyössämme ja mahdollisesti Keminmaan kunnan nettisivuilla.

Toimipisteen nimi ja allekirjoitus

Yhteistyöstä Kiittäen:

Riina Kyllönen

Susanna Metso

---

ohjaava opettaja Rauni Rätty

LIITE 4

Rakennustietosäätiö RTS

PL 1004 00101 Helsinki
 puh. 0207 476 400
 fax 0207 476 320

Käyttölupa

Pvm: 14.11.2011

Vastaanottaja: Nimi: Riina Pauna ja Susanna Metso
 Osoite: Kemi-Tornion amk
 riina.pauna@edu.tokem.fi

Pyyntöönne viitaten Rakennustietosäätiö RTS on myöntänyt Teille käyttöluvan jäljempänä mainittuun julkaisuun, johon säätiöllä on tekijänoikeus. Tämän luvan lisäksi on noudatettava, mitä laki tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin ja tähän lupaan painetut Rakennustietosäätiö RTS:n yleiset käyttöoikeuden luovutusehdot säätävät.

TEKIJÄNOIKEUDEN KOHTEET

Julkaisun tunnus ja nimi:	Esteetön rakennus ja ympäristö -kirja
Käyttöoikeus myönnetään	kansikuvaan

LUVAN LAAJUUS

Yllämainittuja julkaisuja saa luvan saaja käyttää seuraavassa yhteydessä:

Julkaisun tekijä:	Riina Pauna ja Susanna Metso
Nimike:	Opinnäytetyö ja opas, Kemi-Tornion amk
Kustantaja:	tekijät
Painosmäärä:	5 kpl. Lisäksi Vammaisneuvoston Keminmaan kunnan nettisivuille sähköinen versio oppaasta.
Muut ehdot:	Kansikuvan lähde mainittava!

KORVAUS

Käyttöluvasta on Rakennustietosäätiö RTS:lle maksettava korvaus seuraavasti:

Korvauksetta.

YLEISET EHDOT

Lupa koskee vain yhtä painosta. Myöhempien painosten osalta lupa on pyydettävä ja korvaus maksettava erikseen.
 SFS-standardin julkaisemiseen on pyydettävä Suomen Standardisoimisliitolta lupa erikseen, julkaisemisessa on noudatettava lisäksi SFS:n asettamia ehtoja.
 Lainausten yhteydessä on lähde ilmoitettava seuraavalla tavalla: RT XX-XXXXX tai kirjan tekijä; RT-kortin otsikko tai kirjan nimi; © Rakennustietosäätiö RTS 20XX.
 Lupaa ei voida siirtää kolmannelle henkilölle.
 Mikäli luvan tarkoittamaa käyttöoikeutta ei ole yhden (1) vuoden kuluessa sen myöntämisestä käytetty, se raukeaa.
 Rakennustietosäätiö RTS:lle on lähetettävä yksi kappale julkaisua/tuotetta heti sen ilmestyttyä.

LISÄTIETOJA

Toimituspäällikkö Irja Hansio	puh. 0207 476 356
-------------------------------	-------------------

Rakennustietosäätiö RTS

Matti Rautiola
 yliasiamies